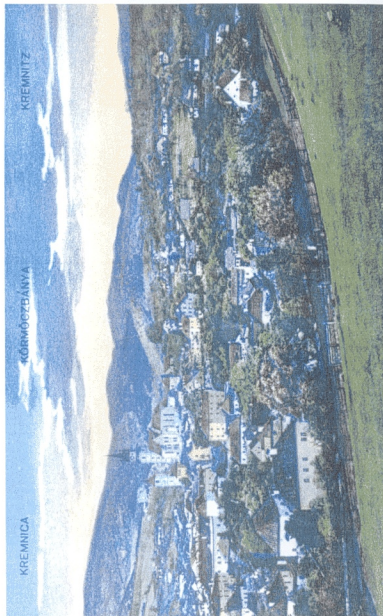




X ... Celkový pohľad na Kremnicu, sviatková pohľadnica,cca 20. roky 20. storočia

kremnický rumaj

historicko-spoločenský občasník
Die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift
vydáva združenie SOS Kremnica

ročník III. číslo 2
júl 2004



Horná brána v Kremnici, zbieraná bola v roku 1872



rumaj

malý nezbedný kríkľôň, ktorý túži vedieť o minulosti viac a viac
kleiner ausgediebsener, unbequemer Krakeeler, der Verlangen nach der Geschichte hat



Prvá kremnická vinoteka

Vinoteka Biely bocian – Martin Varhaňovský
Štefánikovo námestie 34/42, 967 01 Kremnica
Tel.: +421 903 521 555, www.vinotekabielybocian.sk
viac o dome, kde sídli vinoteka a o vine v Kremnici v článku:

Krátke dejiny vína v Kremnici alebo História domu č. 12 na hlavnom rýnku



Kremnické námestie od západu, pohľadnica zo začiatku 20. storočia

Obsah

- Krátke dejiny vína v Kremnici alebo História domu č. 12 na hlavnom rýnku (D. Kianička), s. 1-3
- Historické reliéfne kachle v Kremnici (M. Vitanovský), s. 3-5
- Etnicita Kremnice v minulosti a dnes (O. Štrofko), s. 5-7
- Kožušníci v Kremnici (J. Kúkeľ), s. 7-9
- Komorská hudba banskej a mincovnej komory v Kremnici (M. Khun), s. 9-11
- Staršia budova špitála sv. Jozefa znovu objavená? (L. Kúrthy), s. 11
- Zo zvykov na Krahuliach – zablajčka, Mikuláš, Lucia (A. Stang, W. Grosch), s. 12-15
- História slávnych kremnických dukátov (M. Kamhalová), s. 15-17
- Osudy Hlineno-fajkovej fabriky a kachľovej továrne rod. Štiassny v Kremnici (J. Ryňák), s. 17-18
- Fenomén konfliktu v kremnických dejinách (D. Kianička), s. 19-20

Krátke dejiny vína v Kremnici alebo História domu č. 12 na hlavnom rýnku

„Ak chceš zdravý byť, medzi dvoma jedomi máš piť.“
Kódex z kremnickej farskej knižnice
1. polovica 15. storočia

Architektúra

V súvislosti s udelením meštianskych privilégií vzniklo v priebehu 14. storočia pod kremnickým mestským ľadom pravidelné obdĺžnikové námestie. K najstarším domom vystavaným na námestí patrili kamenné dvojtraktové objekty so siehou. Z tejto dispozície vychádza aj dom č. 12, ktorý patrí k najhonornejším gotickým skvostom Kremnice. Toto konštruovanie je zrejme už na prvý pohľad, pretože na prízemí domu sa nachádza kvalitný bohato modelovaný vstupný portál v tvare oslieho chrbta. Vďaka jeho je trojdielne gotické okno, ktoré pôvodne osvetľovalo vstupnú halu. V dvorovej časti sa zachovali viaceré gotické okná s kamenným křidom a hlavicovou konzolou slúžiacou ako parapetná doska, na prvom poschodí je podobný lunosový portál ako na prízemí. Budova sa svojim rozsahom a vybavením vymyká z rámca ostatných stavieb námestia. Výzor stavby svedčí o importe tvarových prvkov, ktoré vznikli pravdepodobne v tom istom čase ako ich vzory lokalizované v literatúre do okruhu budúcich tzv. žigmundovských stavieb. V prednom trakte domu bola sieň, k zadnému viacprístorovému traktu bol pripojený dva priečne orientované priestory.

K úvodnej pôvodnej dispozícii prislúcha v 16. storočí prístavba s prejazdom uprostred. V prvej polovici uvedeného storočia bola sieň zaklenutá tzv. lančovou klenbou s jemným stierovým ozdobením.

Koncom 17. storočia vzniklo dvorové křidlo, prístavbou klených arkádových chodbej na poschodí došlo k oslabeniu pôvodnej funkcie vnútornej haly, na poschodí bolo otvorené nové schodisko z podkrožia.

Dom bol definitívne dotvorený do dnešnej podoby v 18. storočí, keď vzniklo druhé poschodie. Súčasná fasáda pochádza z poslednej tretiny 19. storočia.

Právo výčapu vína kremnických „Ringbürgerov“

Kremnickí meštiani sa zaoberali popri baníctve a mincovníctve aj remeslami a obchodom. K ich najvýznamnejším právam patrilo právo výčapu vína v meštianskych domoch na hlavnom námestí. Pôrodné Kremničania sa v minulosti nevenovali len práci, ale i oddychu. Vo svojom voľnom čase, ktorého sa rozdiel od starších predkov nemali nedostatok, sa venovali aj zábavám – hodovali s tancom a hudbou či rôznym hram. Svedčí o tom aj zápis z tzv. Kremnického kódexu z 2. polovice 14. storočia, ktorý bol súčasťou farskej knižnice v Kremnici. V preklade z latinčiny znie: „Ten spev Bohu dôstojný nikdy nepúšťa sa ďalej, než zrejvý osvojenci, čo sú dieťa života, hoci!“ Víno teda tvorilo každodennú súčasť života meštianov v minulosti.

Mená najstarších majiteľov domu č. 12 na kremnickom hlavnom námestí zostávajú zahalené ríšskimi anonyminami. Isté je však, že ako patriliom bývajúcim v meštianskom dome na námestí im patrilo spomenuté právo výčapu vína, prostredníctvom ktorého udržiavali bez rizika časť svojho kapitálu získaného z banskej a obchodnej činnosti v obehu. Toto tzv. malé regálne právo postúpene meštianom panovníkom vlastnosti v Kremnici pôvodne výlučne tzv. Ringbürgeri žijúci na námestí. Na samotný výčap vína si tieto meštiani samoregálne najímali osobitých výčapníkov. V daňovom registri z rokov 1442 – 1443 sa uvádza v meste 19 výčapníckych vína a 1 křmár. Zmienka o vine je už v najstaršej listine kremnickej mestskej kancelárie z roku 1331, v ktorej sa uvádza, že banský podnikateľ Jecelinus z Olfa dihalvi obchodníkovi Štefanovi Marsilymu pôvodom z Florencie 4 sudy vína. Víno sa v stredoveku dovážalo do Kremnice predovšetkým z vavruka-novohradsko-hontianskej oblasti. Zdá sa, že v uvedenej oblasti si sami kremnickí meštiani vlastnili viaceré vine. Podľa postúpene meštianov za dovoz vína kremnickému komorskému grófovi z roku 1415 vieme, že v tom roku bolo do Kremnice dovezených 203 sudov vína. Spotreba vína v meste bola teda značná. Zisky z obchodu s vinom malo aj samotné mesto, ktoré vyberalo od každého sudu 2 a od každého

pivnice spravidla 4 zlaté, daň platili aj výčepníci. V roku 1442 bolo na námestí 18 výčepných pivníc, v roku 1450 20. Kremnická Beatrice Kremenitzianin v roku 1496 zdokumentovala, že výčap vlna smú mať v meste iba banskí podnikatelia, ktorí vytvárajú investície do baníctva najmenej 2 zlaté. Pre porovnanie uvádzame, že vidly stáli v tom období cca 1 groš (1 zlatý = 25-26 grošov, podkova 1/2 groša, meča plemeno 35,5 l) a 6 grošov, máč (3,35 l) vína 4 groše, tesár nariadil dom 3 groše, oknápv vínomu 1,5 groša. Z listiny z roku 1519 sa dozvedáme, že Kremenica mala v tom čase ve Verovciach v Novohrade vlastného vinnára Petra Webera. Kremenica využívala víno aj ako reprezentatívny prostriedok. Napríklad v roku 1423 richtár Jakub Drouel kúpil po ceste do Zvolena 1 ml vína určenej kráľovi Žigmundovi Luxemburskému. O rok neskôr panovník navštívil Kremenicu. Pri tejto príležitosti na honor, pohostenie a prípeľnik mlieko kremnický richtár 100 zlatých.



Právnicka sčeta vo vlnici - potvrdením do „zadnej časti“ tela trnovej kúgla, tretí kremnického stredného spoločníka z roku 1857 (Kremnické múzeum), na spodnom okraji je vyvespívaný text: „An! So! si mit alle ziele, aby ma poverovali na jake!“

Majetelia domů 12 a obchodovanie s vínom

Mená najmäších majiteľov domů 12 a Kremnického hlavného námestia sú zázname zo 17. storočia. Medzi rokmi 1625 – 1667 boli jeho majetníkmi rodina Stranyerovcov, Kríštof Füssel s manželkou Zuzannou a Samuel Roth vo Rothensfelde. Hlo o popredných mešťanov. Kríštof Füssel bol potomkom zakladateľa kremnického medailérstva a richtára Kríštofa Füssla († 1561). Samuel Roth sám zadržal viac ráz funkciu richtára.

Ceney je táto aj výčape, ktorý sa nachádzal v tomto dome. V roku 1626 uzavreli švagrovia Kríštof Füssel a Michal Stranyer o kom osobitnú dohodu. Keďže druhý nemovaný pomohol pri prestavbe objektu Kríštofov Füsslovi a jeho manželke a svojou sester Zuzanne stáť s v uvedenom roku spolumajiteľom domu. Obaja spolumajitelia sa dohodli, že si spoločne ušľožia do pivnice víno a pivo so spolu ho budú aj čapovať. Spoločné vedenie domácnosti malo trvať tri roky, po ktorých uplynúť sa mal starší hlavným vlastníkom domu Michal Stranyer. Kríštof Füssel tu býval ešte v roku 1663. O dva roky neskôr predal Michal Stranyer dom Samuelovi Rothovi vo Rothensfelde, ktorý ho obýval ešte do roku 1667.

Dom č. 12 mal svojich súkromných vlastníkov aj v nasledujúcich storočiach. Uvedme z nich aspoň Annu Karlovu, ktorá je ako vlastníčka tohto domu zachytená v kremnických pozemkových knihách z roku 1837. V tomto roku sa predával v Kremenici na námestí pri Dobnej mestskej bráne

dom. Spolu s príslušnosťou a pozemkami mal hodnotu 12 600 zlatých, predávajúci bol grófka Ludovika Noyay a Terézia Veselá, kupujúci František Skalický. V súvislosti dom sa z hornej strany uvidela dom Jána Kríštofa Freysena a z dolnej strany dom pani Anny Karlovej.

V dome č. 12 sa v minulosti nachádzalo viacero obchodov. V 20. storočí to boli napríklad bolčovci (Andrej Sopron), nabytok (Iloa Fatakyová), milicársky či elektrok (Róbert Kniep). Dom žije obchodným životom dodnes.

Vino a každodenný život kremnických mešťanov

Vino hrao v živote Kremenčanov výa dôležitú úlohu. Bolo zdrojom príjmov mešťanov, bridlom zabavy, ale i prameňom rôznych osobných problémov vyplývajúcich z jeho prílišnej konzumácie. Ziskavé prívlo výčapu vína nebolo jednoduché. O toto prívlo mal napríklad žanjaj aj kremnický školský rektor Magister Matúš Rakčický, noda, z Rakče v Turci. Jeho druhá manželka po otvorení zdedila a zaslúžil odkúpila na námestí bývalý tzv. nanticošovský dom, neskôr prevzala aj ďalšie otčovský trv, lorberovcovský dom, ktorý stál takisto na námestí. V tom plnsoval začať Rakčický predávať víno a pivo. Napriek víciacym problémom (medzi rokmi 1659 až 1661) m kremnická mestská rada prívlo výčapu ako utčifovú nepovoľila.

Vinom posilnení maia a milánci dokázali občas v meste narebiť peknú baranpu. Medžo dňa v auguste roku 1646 popojali víciari starý ála kremnického kaštieľu školy do noci vlnu v pivnici u Jedného. Zároveň sa pivnici u Ríthsovej posiltovali alkoholom komorní piári. Potom ako sa obe skupiny stretli na ulici, došlo medzi nimi k hádkam, pričom do sporu sa zamiešali aj mestskí strážnici. Žení sa usilovali do školy, na ktorú začali meštiaci naberajúci, vylomili dvre a zabili niekoľkých študentov. Na štrajku školského rektora nariadila mestská rada, aby obe spomenuté pivnice boli zatvorené už o deväť hodín večer.



Slávostná vinnosira, stredový tret v Kremenici, 1873 (Kremnické múzeum)

Vino tvorilo nedeliteľnú súčasť každodenného a slávostných tabf. Dôležitú úlohu zohralo víno napríklad i pri znanéj nadväznosti cisára Františka Lotinského v Kremenici 8. júna 1879. Nadväznosť mala byť Kremnický veľký význam, pretože bola významom panovníkovej podpory baníctva. V meste boli pri príležitosti nadväznosti zriadené tri hlavné hodované tabule – jedna v trv. Rothovskom dome (v súvislosti dom č. 12) pre 100 mčov, druhá na Mestskej rade a tretia najdlhšia v domoch v komerskom dome, teda mincovni. Tam sa uskočilo aj

prívici slávostný obed so slávostným prípitkom. Počas slávostnej panovník obľuboval súpru kremnických richtárov Matj Windisch a tančiaci banský majster Anton Kremený. Nad plynu dohodou vína ku konzumentom dochádzali zvláštni inšpektori – mešťania Kríštof Bakuway, Matj Bukavay, Jan Juraj Maurer a Sekeľskyby. Víno a pivo boli počas nadväznosti zložené v pivnici mestskéj rady, ktoré sa víciaro družky vína, medzi nimi i slávne kachle víno. Z alkoholických nápojov naj p trv, rozozlí (líker).

Veľobce známe, že v Kremenici na nízkom gymnázium študoval meštiak rokmi 1806 – 1808 neskoro slávny básnik Jan Kolár. Meny známe už vsk je, že sa Kolár – podľa vlastných slov – jedol krtie v víne opľ práve v Kremenici. Jeho spoložíak Jan Kastner ho pozval na slávostnú skladania msiarskej majstrovského skádky jeho priazbnyk, kremnický mešťaniansky synom Rothom. Ten jediným iderom pravej moky do čela a jediným ráhom noda zmesil zo sveta stamho slova, po čom nasledovala horosina. Jan Kolár na jej mugu poznamenal: „Také hodovanie sova som bol prvým v živote videl... Najrozličnejšie a najlepšie vína tiekli tu, neperipam vidokom. Vteliájacy kolčov, pečienok, lahôdok bolo v najväčšej hojnosti. V dôsledku politia išlo množstvo výčite, uvedeného tekutiny pošli zanedbá Kolár zvesti. Nestráli šiel pevnosťou o samom sebe, domov sa však dostal „takajúcim sem – tá“. Na druhý deň ho tak bolela hlava, že nemohol íť do školy na vyučovanie. Uvedeného dobrodružstva zoberal Jan Kolár ako výstrahu a vskaztri v živote sa – ako sám uvádza – nospiť.

Historické reliéfné kachle v Kremenici

Študiom gotických a renesančných kachlí je špecifickou súčasťou architektúry i dejín umenia. Ve stredovekých zemích má už pomernú dlhšiu tradíciu a Slovensko nimi vjmikom. Základy položili j roku 1978 Štefan P. Holčák svým dšim dieťaťom kachliarstvom. Po ňuť autorových dšich prácí hlo testotárk o symetické pošli s pomnbe božským ilustráciám potokom. Paralelné sa h. Kristína Füsslová publikovala kachle také Bolo Polia. V osmdesiatych a deväťdesiatych letech se tomuto tématu vnovol Juraj Hošo, ktorý se kachli zabýval pošli j ako sošitisti hrdinosti alebo i samostatne. Jeho prínos spočíva mimno jine v dšura na technologické údaje. Z ďalších odborníkov, ktorí sa historickým kachli se vď práci občili, to býi Michal Slivka, Tamará Neporová, Marta Mielová a Ján Chovanec. Jejich práce pojednávajú o kachliach včtinou z hľadiska archeologu alebo historiku, obje se vsk i pohľad heraldika, j ako v prípade štúdie Jozefa Nováka z roku 1995.

Roku 1993 vznikol príloha k popularizácii historických kachli bohaté nadväznosti výstavu Stredoveké kachlice inštalovanú v Archeologickom múzeu v Bratislave. Autorky Beata Esgyžay – Jursová a Klára Furpová dokázali pomoci štátnu súpisu a výčtovú obrávkov prílohy zachytiť i v katalogu. Mnoho z vystavených exemplárov nebolo do té doby publikované. Na výstavu bylo i pět kachlí z Kremenice, z toho bytri jdi dšive ve svých pracích predstavil i. Hošo. Pátý, pozneršenný, byl domi nepublikovaný.

Gotické a renesančné kachle se i nade objevují v mnoha archeologických nálezech a jejich dom, zaco nezpracovaný, se tak nadále rozširují. Příbly nových kachlí, anebo dochází k ďalším nálezhm na miestech jdi známých. To vše platí pochopiteľne i pro starodávnu a bohatú Kremenicu. Jej poznámk kachliach v Kremenici se povzr projekt v letech 1979 – 1982 a novou roku 1987, kdy na kremnickém hradu probíhal archeologický průzkum pod vedením Jozefa Hlávky. Průzkum se týkal cca 17% plochy hradištní areálu a získalo se jím značné množství archeologického materiálu obsahující i početný soubor reliéfních kachlí, většinou ve fragmentární

Vino je kvalitný ľudový nápoj, jeho nadmerné pitolie však môže spôsobiť turn-komiku človeka pomere značné problémy. Vychutnávajme si preto kvalitné víno v primeranom množstve a držme sa skôr príkladu Jána Kolára. Na zdravie!

Daniel Kiančika
(historik, Kremenica)

Kürze Weingeschichte in Kremenitz oder Historie vom Haus Nr. 12 auf dem Hauptring

Zu den prunkvollsten gotischen Kleinodien von Kremenitz gehört das Haus Nr. 12 in der Ecke des Hauptplatzes. Seines Fassadeneingangsportal in der Eckerlinienform ist besonders merkwürdig. Zu den einträglichen Rechten der Bürger gehörte in der Vergangenheit das Weinschenkenrecht in den Hauptgassen Hlausen. Das allein hat den böhmisches Bräutigam Hans Schwager Michael Stranyer und Christoph Füssel vereinbart sich im Jahre 1626, das gemeinsam Wein schenken wollten. Das haus wechselte mehrere Inhaber bis 20. Jahrhundert aus, und einige Geschichte waren dort – z. B. Priesterorden oder Mätk und Eckerlinienform. Der Wein spielte im Bürgerleben eine wichtige Rolle. Er war die Einnahmequelle und auch unterhaltende Quelle. Es ist interessant, das bekannter Dichter Jan Kolár erste- (und letzte!) mal in seinem Leben während der Studien in Kremenitz an Wein betrunken war.

podobé. Autor prázku z nich nekčil pri rúných príležitostech publikoval menší vybranou kolekci.

V roce 1987 proběhl zachránčnicko-archeologický průzkum v domě č. 12 a na náměstí a to v souvislosti s opravami doma a teréniní prací. Jeho rozsah byl menší než zmíněný průzkum hradu. Přice, krtí probíhaly hlavně ve dvore domu, řidi Kristína Füsslová a záměstník Hlávky se daly včlenit soubor kachlí reliéf. Pokud je známo, výsledky nebyly publikovány.

Oba uvedené průzkumy představují zatím jenedné profesionálně vedené archeologické práce v Kremenici. Budoucí práce, týkající se vedle dalších archeologických cených předmětů i reliéfních kachlí, se vsk nezastavila. Nadea Šeňová a Michal Vitavský prováděli v letech 1993 až 1999 při všech větších výkopových pracích v centru města záchranné povrchové sběry. Tímto způsobem byly podchyty nálezy i náměstí. Dolní ulice, z domů č. 7 a 8 se dvora Městského úřadu. Je pochopitelné, že na všech uvedených lokalitách byly další fragmenty kachlových reliéfů. Autoři netřeli časté z nalezeneých souborů publikovali.

Za se logické, že časem by mělo dojít ke komplexnější zpracování kachlových reliéfů nalezeneých na teritoriu historické Kremenice. V budoucnu k němu podpořeno může dojít i v celoslovenském rámci, jak už napovídá věle uvedená bratislavská výstava. V Kachlích se systematicky přispívá k historickým reliéfům kachliem už prosazuje a to podobě rozšíření přehledu z poslední doby, jako příklady mluvené umle tituly Krása stredovekých kamen, Zdeněk Hložbauer, ZVON, Praha 1998 a Encyklopédie kachlí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Československá akademie věd, Praha 2004.

Vzniklé se vsk do Kremenice. Gotické a renesančné kachle, zatím zde nade, představují evidentně jen menší díl ikonografického bohatství, který tehdy tvorily četné výzdoby mnoha kachlových kamen. Pod zemi historického centra čeká ještě množství dalších kachlových reliéfů se 14, až 16 stoly, ve zlomcích a vzácně i celých. Část z nich, již

objevem, je součástí sbírek Múzea mesta a medaili v Kremnici. Bohužiaľ existuje, jeďaď skupina týchto archeologických pamiatok, ktorá není ani v muzeu ani pod zemí. Každé vďe i v Kremnici jsou celú kachľovú reliéfu alebo jejich ďalších zložiek v sokolom dremu.

Ďedá se o zvláštní fenomén, který si zasluhuje pozornost u Kremnice, že umetelci nepodávali žiadu slovenského kultúrneho dedičstva. Po úplnost dodávame, že na situácii se zjeďně podobá i nevhodná legislatíva. Pokusme se však o pochopení problému. Každá jsou pamiatky národného náčezie fragmentu gotického kachľového reliéfu? Přečtem si mame, by jini, že veďať táto takýto náčezie opem zmiat zptky ve výkopu alebo na nějaké skládce, pretože se jejich jich náčezie vďeč nevstímal alebo ho nějak znečistil. Větší fragmenty alebo dokonce kompletní reliéfy, navíc třeba i glazované a s figurálními motivem, ovšem už dokáží zaujmout. Náčezie je pak nevyhově, ale použít se dokázali souborní. Kachle náčezie skotní někde v polici odsozum k zapomenutí a potomci po čase historický artefakt zahodí.

Abychom byli spravedliví dlužno dodat, že i v Kremnici existují výjimky, kterých je ale tak málo, že skutečně jen potvrzují pravidla. Přesto musíme poznamenat, že jeden z kremnických občanů v nedávne minulosti dal specialistům k prostudování pozoruhodný figurální fragment pozdněgotického kachle, který našel na půdě svého domu. Většinou ovšem takových nálezců však je, jak už bylo řečeno, buď souborně dokončené nebo zčásti i v obou případech je ztráta. Nedoje tedy k odbornému zpracování a kachle nebo jeho část bude chybět v celku, který po lta sestavují badatelé spolupracující s Múzeem mesta a medaili. Ilustrace názorně ukazuje, jak zlomek, který většine náhodných nálezců třeba jen velmi málo nebo nic, doplňuje i ostatními fragmenty celú figurální scény, nebo ho může identifikovat. Pokud v sokolom zmiat dokonce celý kachle, může mít historie Kremnice smůlu, že šlo třeba o unikát. Někdy nepoznáni a neďin do putérých souvislosti neumožní dokázat, že se v Kremnici vyskytl, nebo že šlo jako na jediném místě na Slovensku byl vytvořen.

Jaká je česká zkušenost? Samozřejmě, že i v Čechách jsou sokolom sbíratel kachľ, kteří mají doma jsou patřili svou úrovní do veřejných sbírek. Pokud se o nich dává specializovaný výzkum, pak záleží na jeho postupu a vzhledu zobrazení v takovém ohledu už stejné nemají smysla a pokud je vynesla, získá věštinou aspoň dlužnou možnost artefakt prostudovat, což má pochopitelně také velký význam. Prágnutíkem způsobem se už ve více případech podarilo obhájit naše ikonografické znalosti o vzájemné typy českých středověkých a raně novověkých kachľ.

Tato zkušenost snad pomůže kremnickým nálezcům v rozhodování o užití, až při výkopu základů garáže nebo u jakéhokoliv skúpa objevu zlomek plněné hlavy i reliéfu. Je třeba o chybě i vzhledu figurální scény, která běh není nedává smysla a teprve doplněním náčezného fragmentu promění.

Ve fonda kremnických kachľ je ještě mnoho otázků a zajímavých námětů k řešení. Materiál uložený v Múzeu mesta a medaili je převážně fragmentární. Velké kachle alebo větší a ikonograficky zajímavější zlomky už publikovali J. Hořto, pitoprádek dvojice N. Ševová a M. Vitanovský. Posledně jmenovaný pokračuje ve studiu nových nálezců s cílem vytvořit základnu pro budoucí komplexní zpracování. Každý fond materiálů, který vzniká z rukou umělců z morfológického hlediska obsahuje všechny známé typy kachľ, nádobové, reliéfní, nádob a profetované. Podle umístění na kamenné mase dle kachle řádové, robové, řimové a tak akoré. V Kremnici zatím nejsou doloženy objevné desky, ty jsou obecň vzhledu i v postřehy výstav přetvářejí jednobarevné, většinou ztmel glazování. Ve sbírce jsou i také reliéfy řecké i polychromní. Co se týče

ikonografie je tento sokolom náměto bohatý. U gotických exemplářů jsou zástupní námitky rostlinná, architektonická, omamenná, heraldická i figurální, stejné jako je tomu u renesančních, kde se vícekrát uplatňuje typ tapetového kachle.

Po proum poznání kremnických kachľ je dlužné odpovědět na dvě otázky. První se týká provenience importovaných kremnických kachľ a příspůdných analogií v blízkosti i vzdálenějších okolí. Odpověď na druhou otázku by měla ukončit úvahu o tom, jestli v Kremnici existovala hromadná dílna produkující kachle a nádob, či do ikonografie plovoucí.



Žena s pokřemem a sokolom, renesanční kachľ náčezna na Mestskom hrade (kremnické múzeum)

Nález kachľ prakticky na všech většine kremnických lokalitách již dostatečně prokázaly výlu ikonografických typů z Bancké Bystřice. Metrické srovnání napoví, jestli jde o import nebo kopii vzniklou zafornováním importovaného originálu. Tímto způsobem, který na Slovensku zavedl J. Hořto, je možné postupovat i v jiných případech, kde se vyskytují totéž ikonografické typy kachľ z Kremnice a ojnámí. I když se v poslední době ukazuje, že metrické srovnání není tak spolehlivé jak se dosud uvažovalo (v Praze by měl v dohledné době vyjít příspěvek, který problematiku nově řeší, je otázka ikonografických analogií ještě než otázkou dilny. Prokazujeme i nespočetnost diln dokonce existence dilny v místě může být jen šťastný nálezků kachľ na výrobu kachľ. Samozřejmě by stačil i jakýkoliv vyjádření zlomek. K takovémú nálezu v Kremnici kupodivu ještě nedošlo. Jiné dokazy mají jen omezenou platnost. Ikonografické originality některých kremnických reliéfů jsou dobré indicií ve směřu existence dílny i tvorby původních reliéfních typů. Pořád však zůstává možnost, že identický kachle bude objeven i v jiné lokalitě.

J. Hořto jako první vyslovil předpoklad kremnické výroby kachľ s to na základě datování vstev na hrade, použitého materiálu a písemných dokladů o existenci historických hrděčských dílen. Další zajímavou indicií je výskyt fragmentů kachľových reliéfů s přepjatým glazováním pokřemky a další nálezy zlomků, na kterých stékla glazura i na plochu laslovanou. Vzhledem k tomu, že N. Ševová a M. Vitanovský a jako indicií výroby ho formovali velmi rezervovaně. Skopse je na místě, stejné jako u přepjaté glazury, kterou můžeme stejné dobře považovat za doklad počátku a ne dlešenského zisku. Oba otázk se ještě pokusili dlužit místní výrobu kachľ a nádob, jejich profetovaných typů. Ty byvají pro svou křehkost a tudíž obtížnou dopravu někdy považovány za nepřijmí doklad

místní výroby. Žde se však uvedení autorů asi mylí. Nevzáti totiž dostatečně v úvahu například problematiku tzv. Ubersko-české skupiny profetovaných kachľ improvaných budinských mas. Výskyt shodných exemplářů, stovky kilometrů od místa svého vzniku, spolehlivě výše uvedenou argumentaci rizikem dopravy profetovaných kachľ.

Otázka kremnické dilny produkující gotické a renesanční kachle zůstává i nadále otevřená, podobně jako i jiné aspekty výskytu se této zajímavé oblasti. Můžeme jen douhat, že badatelé na tomto poli přinesou dále je požadí své nové poznatky. Historické kachle spolehlivě poskytli pozoromet nejen odborník, ale i kultivovaných laika. Pracovníci Múzea mesta a medaili v Kremnici si to zjeďně uvědomují. Proto se v hradii expozici a i v zařazení podobně reprezentativní muzejní publikaci našlo místo i pro kachle.

Michal Vitanovský
(sochář a historik, Praha)

Enitnica Kremnice v minulosti a dnes

Kremnica patřil k tým slovenským mestám, kterých obyvatelstvo takmer od prvopočátku svého vzniku (možnáke výsady bolí osude Císařského panstva udelené r. 1328) vykazuje výnadřodnostní zlozenie. Jej hospodárka a sprievah previazanosť so stredovekovou bankou oblasťou nas pridáva popti autochtonom slovenským zložením predokomského k nemeckému bytu, ktorý vplyvom horských miest bol tvrdší od stredovekých privilegovaných mestských stav. Vďačí zaň najmä svoje hospodárske sily, technickým poznatkom a zručnostiam, obchodnému záujemom a sľasilemu povedeniu spolupatričnosti, čo vplyvalo čiastočne po spoločného predsedania a zebňavania Nemcov v novom stave. Po tejto stránke patril Kremnica s okolím do sľasného ostrova Hauserland, ako jednej zo šiestich enitiek karpatomackého žľaba na území Slovenska. Nebola však výlučne nemeckým mestom, ako sa zväčša traduje. Kremnický archívár Dr. Teodor Lamot v svojom diele Vznik a pokľady banky a mincovne mesta Kremnice (1928-1430) (Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969) dokladá naďo mesta takto: „Forma Kremnice je slovenská. Od nej sa odvďodzuje nemcký názov Kremnitz a prostredníctvom seneciansk usatila maďarská forma Kormóc... Typologický derivatív základ kremno- podskupiny na dolnej strane... ícia je ďvne, ktorý sa najčastejšie používa ako meno potoka.“

Väššina historikov zaviať názor, že Kremnica odvďodzuje potomkom od neďalekej slovenskej obce Stará Kremnica, leňiac sa juh od mesta v blízkosti známeho pohoršského cesty, ktorý obývaly prv kolonizátori prirast Kremnického kotliny. O slovenských koreňoch Kremnice hovoria aj ďalšie fakty. Opýť Dr. Lamot: „...podľačo sa na južnom a juhovýchodnom okraji Kremnice (Solergard, Plessmarkt, Spitalgassen) zistíť celistvý ostrov Slovákov, ktorí pripomínajú stredovekých obyvatelov mesta Kremnice a Nemcov náosť zarchívnych dokumentov tunajšieho archívu, konkrétne z listinných prameňov a daňových registrov usudzovať, že stredoveká Kremnica prijala, či to dostane alebo natrvala, i prirastkovú maďarskú, taliansku a ľudskú Kremnickú enitku. Nesmeme žľvu sa v Kremnici podarilo dľho udržať v silnom, dominantnom postavení aj vďaka ptenec nemeckých dedín, aj napríklad Bancké Stávani a Kremnické žľvy. Išlo o Láčky (Fánesbach), Bankeské Bane (Pierg), Krahule (Báucký), Kunšov (Konesbach), Hořto a Dolný Turz (Kraus), Turz, Šikied (Glasen), čiastočne Veteník (L'yet) a Dolný Ves (Schwabenord). Pred posledné menoformy - blížšie ku Kremnici od juha - leň obe Horné Ves, ktoré stredoveké pomennovanie v nemčine zje, "Windschöfard", čiže dľoslova Slovenské dediny, ktoré sa vďvďodzuje maďarským verňam, ale ani vďvďodzuje než trénu a streťv, čo o tom informuje napr. Pavol Krňoľ na osobe Stanislava

Historical relief tiles in Kremnica

The study of gothical and renaissance tiles has got a rather long tradition in the countries of Central Europe. Some new discoveries (localities are mentioned up to some discoveries are coming up at already known places. In Kremnica, discoveries of more tiles (or of their fragments) were made during archaeological researches in a Town Castle (1912 - 1982, 1987), also in the house Nr.8 on the town square (1987) and within surface collages on Dobro str. (1993 - 1999). In Kremnica we are familiar with all well-known types of tiles - container, relief, niche and trimmed. Vegetal, archaetion, ornamental, heraldic and figural motives are included here. But the question - whether there was also a special workshop for producing tiles in Kremnica - still remains (despite many hypotheses) opened.

Vilhelmová, slovenského veľkocikpa s drevom, ríjaceho v 15. storočí. Ten aspekt osobitným ochranným glejom uhorských panovníkov zaľval v stvare nemeckého patriciátu Kremnice opakované premaslové, pretože sa stal ringhterom (obyvatelom nástania), podnikal aj v bankitve, čo tunajšie meštianske chipko ako politizaganie svojich práv na príslušný obojstranný súd. V krajine zloženosti "Z dľin bankštyk mlieo na Slovensku, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1964.)

S 18. storočím vstúpilo do uhorských dľin posledné z veľkých stavovských povstání uhorskej ľľvdy proti cisárskej Viedni. Po Samarkom mieri nastíva v krajine obdobe pokoja a rozmachu. Týka sa to aj Kremnice, do ktorej začína prenikáť v čoraz väčšom množstve slovenský žľv z súseďného Turca, o ktorom Lamot usudzuje, že bol hlavnou základňou posilovania slovenského enitka v tomto meste. Z roku 1728 máme zošitý náčesodňovník listuárku I. Acadého (uvádza ju Lamot v sídelnom zemepte Kremnice), zaznamenávajúci 3350 obyvatelov, z toho 520 Slovákov, 2266 Nemcov a 124 Maďarov (prepočítaný z percent). Pozície maďarska boli v Kremnici, tak ako aj v týchto troch mestách horného Uhorska, do značnej miery závislé na prenikaní maďarskej rodok štachy a ľardnátka do ľľstnej spřevy a samosprávy, čo malo trvalú vstopujú charakter.

V 19. storočí nachádza Kremnica náčesodňovník čoraz zisťujúci prídom - je považovaný za prirastkovú slovenskú - Maďarov na síkor pôvodne prirastkového nemectva. I keď je skôr pravdou, že typicky Kremnických ľľas bol k náčesodňovníku dľie viac-menej vľadný, niet dôvodu sa domnievať, že modietnické verľady vykazovali ľľdický posľadok. Zmienka je tu o maďarskom sídelnom Jáně Góndrá, ktorý v rokoch 1806 - 1808 navštevoval v Kremnici nižšie evanjelické ľľceom. Toto obdobe svojho žľvta zachytil i dľie Spomienky z mladších rokov žľvta (Bratislava, 1956), kde i v pasá o náčesodňovníkoch pomerch medzi ľľceomami. Zmienka je tu aj o maďarskom sídelnom Nemci na stranu ktorých sa stavali i Maďari, respetive maďarov. Európsky revolutný pohyb rokov 1848-49 zasiahľ naplno i habsburskú ríku a najmä v multietickom Uhorsku prepuklo do zľožného náčesodňovníckeho postavení. Z toho hľadiska sa očakávať i komplikovanú situáciu, keď na jednej strane dľielach na činn zázvok lojalitý k Uhorsku, na na strane druhej museli odmietnúť maďarské hegemonizáciu ľľie. Merušme rko byľ preto pre mnohých obyvatelov Uhorska kachľovom enitckej seľadníckej.

Výskyt kachľov náčesodňovník rozvízvenia obyvatelstva Kremnice po tomto období pochádza z roku 1857, je dostupná v pozostalosti B. Geyera (archív Kremnica).

Okrem samotného mesta však zahŕňa aj obce v jeho drži: Kameň, Lúčky, Krahule, Horná a Dolná Ves, Kremnické hory, Veľká a Malá Ves a Veľké a Malé Vies, ktoré sú nemeckým obyvateľstvom. Úvaha 485 Nemcov, 2118 Slovákov a 1527 Maďarov. Je nápadné pri vysokom počtom poľodných, keďže maďarské obyvateľstvo nemalo miesto samotného mesta žiadne zázemie. Toto číslo sa nám ukáže ešte kontroverzejšie pri porovnaní s ďalšími štatistikami. Je to zároveň prvá zmienka o domovskom výskyt Židov v Kremnici – bolo ich tu zapísaných 12 – od roku 1854, kedy bolo zrušené nariadenie, neumožňujúce im povolenie usadovať sa v stredoslovenských českých mestách. Čo sa týka židovského obyvateľstva nastáva tu istý problém pri súpisoch obyvateľstva, keďže sa nemôžu postarať k židovstvu ako jednote etnickej príslušnosti a vierovyznania a to predovšetkým židmi samotnými.

Ďalší možno čerpať z údajov z roku 1880, a to už len za mesto samotné. Tak ako aj dva nasledujúce sčítania, nájdeme ho opäť v Štátnom zemlepisnom Kremnicko, Údava 2411 Nemcov, 1247 Slovákov, 249 Maďarov, 34 Talianov a po 2 Rumunov a Chorvátov. V tejto štatistike bolo o celí napríklad majiteľ Maďarov (o výste 80%). Nevieime si to vysvetliť inak, ako vysokou nadhodnotením údajom alebo prejavom chýbajúcej v štatistike z roku 1857. Okolnosti – vzhľadom na rakúsko-uhorské vyrovnanie a zvyšujúci sa maďarizujúci ťah – by mohli náhodou práve opačnú tendenciu. Niekoľko desiatok Talianov, ako nového elementu, súvisí s výstavbou železnice na trase Žilina – Vrátny. V druhej polovici 60-tych rokov, na ktorej sa významne podieľali maďarskí inžinieri a technici, no i robotníci. Ti obhospodili slovenské špecifický výraz „barabár“ – tunelár.

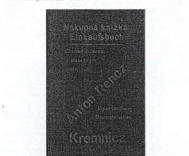
Súpis z roku 1890 zachytáva takisto stav: Nemcov 2210, Slovákov 1485, Maďarov 485, Čechov 14, Talianov 7, Rumunov 4 a Francúzov 3. Oproti roku 1880 je to takmer 10% pokles nemeckej národnosti, čo súvisí s postupujúcou asimiláciou Nemcov v prospech Maďarov, Slovákov, naopak, zväčšovali sa národy a Maďari výsti na takmer štvrtinu, čo faktom možno vysvetliť inak ako u sponosťu asimilácii či takzvaným. Novozastúpení sú to Česi, čo čim vidíme najskôr pohyb pracovníkov štátnej administratívy.

Štatistické údaje z roku 1900 sa opäť predchádzajúcim výskytom redaktorovi počtu národností 50 tu zapísaných už nie sú. Nemci 1950, Slováci 1485, Maďari 858 a Taliani 13. Maďari klesá počet Nemcov (o 12%). Slováci stagnujú na presne rovnakom čísle a maďarský žid si polepši o 76%, čo netreba objasňovať. Za Maďarov sa v tomto súpise prihlásilo aj 98 Židov, ako vidíme Lamel.

Posledné sčítanie obyvateľstva v Rakúsko-Uhorsku prebehlo v roku 1910. Vtedy bolo zloženie Kremničanov podľa národnostnej príslušnosti nasledovné: Nemci 1514, Slováci 1482, Maďari 1501. Nemci teda opäť poklesli, a to o 29%. Slováci tážak, ostali bez zmeny a Maďari dosiahli náratu o 75% (údaje podľa Révályho lešikónu, Budapest 1901 - 1916).

Kozpad podnudennej monarchie a vojny nových štátnych útvarov priniesol so sebou aj pochopiteľnú migráciu obyvateľstva. Napriek tomu je však zvláštne, keďže štatistika (z údajov Dr. Larneta) prekvapujúca. Zo 4805 obyvateľov sa za Slovákov hlásilo 3219, za Nemcov 889 a za Maďarov 399 (absolútne čísla prepočítané z uvádzaných percent). Aj keď vezmeme do úvahy migráciu, je neuvěřiteľné, že by poklesli v tomto období. Každý z nich, pri každej národnosti spôsobilá iba ona, navyše ak ovkázime, že počet obyvateľov pri tomto sčítaní presahoval rok 1910 takmer o 300. Nemžno to pripísať ani vojne, pretože v roku podľa Kremničanov necelá štvrtina. A taký masový prísun do Slovákov vyzeralo byť zvláštne. Sčítanie z roku 1930 udáva tieto čísla: Slovákov 4268, Nemcov 717, Maďarov 140. Najväčší pokles (až o takmer 200%)

zaznamenali Maďari, Nemci o 13% a Slováci nárat o 25%. V tomto údaji rovnako ako v predchádzajúcim sa však skrýva aj nezistiteľná veľkosť českých národností (pracovníkov štátnej správy, školstva a služieb), aj keď to autor nerozlišuje, nakoľko vtedajšie súpisné hlásky poznali iba národnosť „československú“.



Kremnická národná kniha v slovenskom a nemeckom jazyku, 28. - 40. ročník (1900 - 1910)

Údaje z roku 1940 sú údajmi z nového štátneho útvaru – Slovenskej republiky. Slováci 3910, Nemci 1723, Maďari 116. Pokles i kolónie Slováci možno pripísať i odchodu českých zamestnancov. Nárat Nemcov o 140% si neviete vysvetliť inak, ako rôznou mierou stotožnenia sa predtým neprijímaného sa nemectva stratitkou silu a vplyvom Nemeckej ríše. Nebáhať vzhľadom udalosti a porážka nacistického Nemecka priniesli so sebou aj radikálne riešenie v stredoeurópskom geopolitickom priestore. Štatistika z roku 1945 hovorí o 4755 Slovákoch, 174 Nemcoch a 45 Maďaroch. Najmä za poklesom Nemcov (až o 1000%) je zjavné Ríšske nariadenie zjese 1944 o evakuácii nemeckého obyvateľstva zo Slovenska i praktické naplnenie Benesových dekrétov, čo potvrdzujú aj údaje z okolitých nemeckých obcí, kde bolo nariadením poškodené obyvateľstvo od 50% do 80% (Obce v číslach, okresy B. Štiavnica, Žiar nad Hronom a Žarnovica, KS ŠÚ SR 1997).

Nepodarilo sa nám náhladiť do údajov z roku 1950, vieme len, že Kremnica mala vtedy 6350 obyvateľov (Štátna fada, domov a bytov Stredoslovenský kraj, okres Žiar nad Hronom, KS ŠÚ SR 1980). Podľa povojnového výskytu však možno usudzovať, že sa podiel slovenskej národnosti začal znova zvyšovať.

Výsledky sčítania obyvateľstva z roku 1961 máme, žiaľ, iba v námae za bývalý okres Žiar nad Hronom, kde sa žiadlo 89225 obyvateľov, z toho 87375 Slovákov, 693 Čechov, 642 Nemcov, 393 Maďarov, 51 Ukrajincov a Rusov, 9 Poliakov a 72 ostalých. Kremnica mala v tomto roku 5328 obyvateľov, čo číni oproti roku 1950 pokles o výste tisíce. To dávané do súvislosti s novozastupovaním národným centrom Žiar nad Hronom a tohto vyplývajúci pracovnými a bytovými možnosťami. O občanoch nemeckej národnosti možno oprávnené predpokladať, že väčšina pochádzala práve z Kremnice a priľahlých obcí. Zvláštnosťou tejto štatistiky je uvádzanie aj ruského centrom Žiar nad Hronom a tohto vyplývajúci pracovnými a bytovými možnosťami. O občanoch nemeckej národnosti možno oprávnené predpokladať, že väčšina pochádzala práve z Kremnice a priľahlých obcí. Zvláštnosťou tejto štatistiky je uvádzanie aj ruského centrom Žiar nad Hronom a tohto vyplývajúci pracovnými a bytovými možnosťami. O občanoch nemeckej národnosti možno oprávnené predpokladať, že väčšina pochádzala práve z Kremnice a priľahlých obcí.

Aj štatistické údaje zo sčítania obyvateľstva v roku 1970 máme iba v absolútnych číslach okresu, pričom Kremnica mala 6121 obyvateľov. Spolu 91166, z toho Slováci 89793, Česi 704, Nemci 464, Maďari 417, Rusi a Ukrajinci 31, Poliaci 9, ostali 118. Tu je číselný pokles nemeckej

národnosti o takmer 30%, postúpajúci asimilácii je tento údaj zaisť opäť výnimkou aj úmrtím/na najväčšej generácii.

Pri ďalšom sčítaní v roku 1980 má už Kremnica o výste tisíc obyvateľov via – 7168, no keďže to doslo k reorganizácii územného členenia, údaj zahŕňa aj obce Krahule, Lúčky, Kremnická Banja a Horná Ves, ktoré si súvisť opäť samostatnými sídlenskými jednotkami. Štatistika 6895, Česi 86, Nemci 114, Maďari 43, ostali 30 - absolútne čísla prepočítané z percentuálneho záznamu (Štátna fada, domov a bytov, Stredoslovenský kraj, okres Žiar nad Hronom, KS ŠÚ SR 1980).

Posledné údaje máme zo súpisu obyvateľstva z roku 1991, teda z nových politických pomeroch, čo sa odzrkadľilo tak na vedení štatistiky, ako i na jej výsledkoch. Aj na isté sčítanie obsahuje výskyt uvedené priradené obce. Slováci 6748, Česi 73, Maďari 36, Moravan, 14, Rómia 86, Ukrajinci 1. Tento štatistický prebeh mal byť sčítaním podozrením. Objavuje sa tu moravská národnosť a takiel novšie je údaj o Nemcoch. Nikdy predtým v súpisoch, ktoré by pričadali do úvahy sa Rómia samostatne nevyskytovali. K tomuto dŕhajú sa ich – odhadom – približila iba štvrtina až tretina. Nepodarilo sa nám však zistiť, prečo štatistika z roku 1991 pri besle Kremnice neoviedla nemeckú národnosť. Zo zdrojov Mestského úradu v Kremnici máme totiž údaje o Nemcoch v počte 154, z čoho ich na mesto samotné pripadá 67. V tejto súvislosti treba spomenúť, že pri predmetnom sčítaní sa v pôvodných nemeckých obciach Kremnických a Krahulských prihlásilo za Nemcov 29% a tých obyvateľov, ktorí splnili základnú podmienku pre štatistickú národnosť

Kozušníci v Kremnici

Po cele storočia patrila Kremnica medzi najvýznamnejšie mestá Uhorska. Jedným z dôležitých znakov mesta, nehorvác už o slobodných kráľovských mestách, bola prítomnosť remeselníkov. Čím bolo mesto vyspelejšie, tým malo viac remeselníkov. Ti tvorili významnú časť mestskej populácie. Preto nepravdepodobne, že aj v Kremnici sa už od 15. storočia stretávame s mestskými cechmi. Mestské uviesť občanov (15. - 19. stor.), mšiarov (15. - 17. - 18. stor.), krahľárov (16. - 19. stor.) a mnoho ďalších. Kremnica začala počť svojho vývoja v oblasti i chudobnejšie časy, ale vždy bolo dŕh kapitálu na to, aby sa tu uživil i remeselníci približujúci sičisti obojstranneho hľadiska. V Kremnici spomíname už v 16. storočí. A sťav prvé cechové archivy sa objavujú už v roku 1667. Sťav sa však dá poznať, že so založením na starších, už predtým používaných štatistikách.

Cech ako organizácia plnil niekoľko základných funkcií. V prvom rade zabezpečoval a uspešoval dozrievanie kresťanských viery. Od viery sa odvíjala aj snaha zabezpečiť cnosti a morálne bchovanie štítu členov cechu. Dlouhou funkciou bola ochrana domáceho trhu pred konkurenciou iných kozušníkov, zabezpečenie určitéj kvality výrobkov, ako aj určenie jednotných cien výrobkov. Dôležitou súčasťou artikulu bolo ustanovenie o zabezpečení členov cechu v prípade choroby alebo ich pozostalých v prípade úmrtia člena cechu. Nad dozrievaním artikulu bolo určené členom členovia cechu kozušníci, ale aj najdôležitejší mestskí inžinieri - mestská rada. Práve ňu vydávala a schvaľovala cechové archivy a zabezpečovala ich právoplatnosť prirazením vlastnej mestskej pečate.

Tak sa stalo aj 21. 10. 1667, keď na požiadanie Ján Lenyho, Balazara Ligeho, Juraja Tirka, Jakuba Leyera, Michala Fischera (všetci boli i mešťanmi Kremnice) mestská rada preklmala starú a novú (predloženú rade na schválenie predstaviteľmi cechu) artikuly a na koniec schválila ich nové znenie prirazením pečate. Artikuly sú vyhotovené v súvislostnej forme na papieru, ktorý je rozdelený, čiže, ako aj úvodná formulka si vyvolané v záte. Zdá sa

mestný, napríklad s prívom používaj označenie názvu obce vo svojom jazyku.

Záverom možno konštatovať, že Kremnica bola vo svojej dlhšej a bohatej histórii multietnickým mestom i keď táto viacnásobnosť mala v jednotlivých obdobiach rôzne jednotkové a kvantitatívne znanie.

Otto Široftek
(historik a žurnalista, Kremnica)

The ethnicity of Kremnica – the past and the presence

Kremnica has always been a multi-ethnic town in its history. Even in the Middle Age, we know German, Slovak, Hungarian, Italian or Flemish nationality in Kremnica. In 1720, 3300 inhabitants were living in town, 2706 of them were Germans, 520 were Slovaks and 124 Hungarians. 19th century brings even more significant national variety. Slovak population is growing, the number of Hungarian people is increasing, too – this is connected with the penetration of clerical workers into the public administration and with the official country's ideology. From the year 1851, also Jews were allowed to settle in this town. Coming of several tens of Italians is related to the building of the railway. Except these, also Czechs, Romanians and French were living here. The census from the year 1910 registers one third of Slovaks, a third of Germans and a third of Hungarians. For the era after the year 1918 and especially after 1945, the dominance of Slovak inhabitants is characteristic.

teda, že cech bol pomerne bohatý, keďže je nepochybne, že pečať na platil za vyhotovenie listiny.

Na čele cechu stál cechmajster (Zechmeister), ktorí bol volený na dŕh troch krahľov (6. 1.) na jeden rok. Samotná vŕba hlási vŕba majstrov ešte nestála, bolo potrebné získať aj súhlas mestskej rady. Okrem cechmajstra bol volený zbrodoman, všetkých majstrov aj mladý majster (Jungmeister), ktorí bol akýmsi pomocníkom hlavného majstra. Obaja spravovali kľúče od pokladnice cechu, ktorých stráž sa trestala. Cechom tiež zvolával cechové zhromaždenie súvisiac s volením do mestského cechu. Každý z týchto majstrov, ďalším orgánom cechu bolo zhromaždenie všetkých majstrov. Ako u bolo zhromaždenie zvolané, tak každý člen bol povinný zúčastniť sa na ňom. Ak meškal musel zložiť 20 feniogov. Na zhromaždení sa každý štvrtokrát čítali cechové listiny.

Ako bolo spomenuté už vyššie, na prvom mieste za vydaním artikulu bola snaha o zabezpečenie dozrievania kresťanských viery. Članky nariadenia každému majstrovi a jeho rodine, ako i tovarom a úľom dozrievajú kresťanské zázady a v nedeľu, rno i poobede, sa zúčastniť omše. Ras vŕba prejav sväté prijímanie a zúčastniť sa aj na kázni slova božieho počť týždňa. Kto bol prichýtený pri rhaní sa a obhajovali slova božieho, ten mal byť potrestaný prívom trestom na výstavbu ostátnym. Čech pŕobal aj na poli sociálnej spravodlivosti. Napríklad v prípade choroby majstra sa o jeho mŕtvi ostatní majstri postarali. V prípade úmrtia sa všetci členovia cechu nielen museli zúčastniť na pohrebe, (čo trestom finančnej pokuty), ale sa aj postarali o pozostalých.

Abý cech mohol plniť všetky svoje funkcie, musel mať zadanú prísnu úradnú značku. Tieto museli rozdeľovať na pravdivé a mimoriadne. Pravdivými boli príspievky všetkých členov cechu, ktoré bolo potrebné zložiť každého štvrtokrát na zhromaždení cechu. Jednalo sa o 5 feniogov od každého člena. Ak však niekto dŕhla určitú sumu cechovej pokladnice, bol oznámený pred cechmeštrami a bol povinný do určeného času zaplatiť. Nepravdivými, ale o to častejšími a

bohatými prijímateli boli pokuty za prechody proti štátom.

Ďalšie z ťažkých cechových štátov bolo zabezpečenie doberých vzťahov medzi majstrami navzájom, ako aj medzi majstrami a ostatnými členmi cechu (továriu a učniami). Prírne bolo trestanie nepokojných klamstvom voči cechmástrom a majstrám mestských (2 žiazy, 3 žiazy). Trestné bolo aj ohováranie a pokľzkovanie profesionálnej povesti. Ak niekto nikomu ohovoril prácu majstra platiť 3 žiazy (guldeny). Ako povdoh na cechu sa hodnotia aj pokutná dohoda medzi krajčmrom a kožušníkmi o poskytovaní práce. Ak bol niekto prichytený pri takomto jednani zaplatil 2 žiazy (guldeny). Udržať pokoj a dobré, ba priam bratské, vzťahy bolo jedným z periliu cechu. Bola to však zároveň jedna z najťažších ťaž, pretože aj remeselníci boli na ťažko so svojimi sľubami, chybami a spornosť. Aby sa ľudom zabránilo zbytočným obviňovaniam a sporom, ak niekto iného obviní, že je dievča, alebo zlodaj a nemohol to dokázať, bol s cechu vylúčený. V prípade, že tovarár ukradol ťaž, alebo iný tovar bol na ťaž uvedený, musel cechu zaplatiť 4 ríške toliary. V prípade, že tovarár napadol majstra slovami či činní, bol povinný zaplatiť remešlu 3 žiazy (guldeny). Ak sa tovarár pokúsil poraziť, či už v dom majstra, alebo inde, musel odísť z remesla i z mesta. Často sa stávalo, že sa dvaja tovarári z remesla pobili, v tomto prípade boli utrpení dvaja majstri z cechu, ktorí spor rozsadli podľa spravodlivosti, bez hnevu, závidia a podľa sporníka a určili trest pre viníka.



Pečiatka kramníckeho cechu kožušník (mázom)

Okrem majstrov boli dôležitou súčasťou cechu aj tovarári. Ich počet závisel od bohatstva cechu, či škôr od ziskovosti jeho členov. Čím bohatší bol majster a čím viac práce mal, tým viac si mohol, a zároveň musel, vydržovať tovarárov. Štátny uprávňujú všetky aspekty života tovarárov od jeho prijatia do cechu až po jeho eventualne prijatie medzi majstrov. Tovarári bývali v bytovni na ulici tovarárov - herberga. Ak prišiel do mesta vandrujúci tovarár, bol povinný sa zastaviť u otca herberga a popýtať si ubytovanie a prípadnú prácu. Ten sa potom opýtal na majstra majstrov, a to v poradi od najstarších po najmladších. Ak tovarár dostal u majstra prácu, pracoval u neho 14 dní a na 14. deň sa pri jedle spýtal majstra, či sa mu jeho práca páčila. Ak ten povedal áno, tak sa dohodol na plati, ktorá sennela prekročila 20 denárov na týždeň podľa pokutu 2 žiazy (guldeny). Tovarári boli zakázaní prechádzať ostatných tovarárov, aby odišli zo služby i z mesta. Tovarár bol povinný vandrovat 3 roky. Po ukončení rokov vandrovky sa mohol stať majstrom. Ale neexistuje pravidlo, ktoré by nemalo výnimku. Napríklad syn majstra mohol vandrovat len 2 roky a rovnako mo bol milencem všetkých poplatky na plati. Podobne bol takto oslobodený aj tovarár, ktorý sa oženil s majstromovu dcérou či vdovou po majstromu cechu. Tovarár, ktorý sa chcel stať majstrom v cechu kožušníkmi, musel predstúpiť pred zúčastnených majstrov, vybrať si mestu a v ktorého domku po celý rok pracovať a vložiť do cechovej pokladnice

poltolar. I tu sa mohol tovarár obísť touto povinnosťou, ak sa z nej vypláti. Takýto tovarár nemusel pracovať celý rok a mohol sa stať majstrom ihneď. Tovarár však bol večne bez práva a tak len mlčky ako z mohol z týchto povinností vykipieť. Ak majster uznal, že tovarár pracoval i chcel sa po celý rok vzorne, tak mohol byť zapísaný do knihy majstrov. V opačnom prípade (ak vyvolal v meste nepokoj, správal sa nepriateľne, kradol, navštevoval verejné domy, či poškvalil niekomu češ) musel vandrovat ďalšie. Je pravdepodobné, že z času na čas si sávalo, že majster bol obvinený svojho tovarára a predvolal ho pred zúčastnených majstrov. Ak sa však zistilo, že majster tovarára činní obrinil, mola mu byť odpustená povinnosť pracovať celý rok a mohol sa stať majstrom. Rovnako štátny zakázal majstrom vyvolávať hádku so svojimi tovarármi. Ak teda tovarár požiadal majstra o prácu, mohol požiadať o zvolenie celého cechu a požiadať o prijatie medzi majstrov. Ako prvé musel zložiť 2 ríške toliary. Ďalšou podmienkou prijatia do cechu bolo prijatie do zväzku u mestu. Bolo teda nutné, aby tovarár zložil prísahu pred mestskou radou a stal sa mestom. Potom mal pri takýchto podmienkach z niektorých majstrov prehlásiť s vinom, preto štátny prikázal potrestať takýchto majstrov pokutou 1 žiazeho (guldeny). Okrem hostinu bol takýto nádejný majster povinný zložiť do pokladnice 15 denárov a vsta pokutou 3 žiazy. Po uplynutí ďalšieho roku bol takýto adept zaviazaný usporiadať ďalšiu hostinu, na ktorej sa mohli zúčastniť aj manželky majstrov, prípadne, ako náhrada, zložiť 25 žiazy (guldeny). Až po splnení všetkých týchto povinností mohli byť navoľovaní majstrami, pričom štátny, ten na záver zloží do cechu 10 flát vinnu. Ziskaf dobreho tovarára, ktorý štátne pracoval a nezapímal neho vsta jednoducho. V takýchto prípadoch sa majstri mohli uchýliť k tomu, aby prechováni a lákali tovarárov iných majstrov, čo však bolo prísne zakázané pod trestom 2 žiazy (guldeny).

Trefou skopinu, ktorá tovaria cechu boli učniami. Po štyroch žiazo, ale v žiadnom prípade nie dlhšie, skopili lehotu mal majster prácu podľa zväzu remesla učia do šténia. Mali byť utrpení dvaja majstri, ktorí sa za seba zarúčili, že v prípade útekhu ho budú priviesť naspäť, alebo za neho zaplatia určitú sumu. Majstrom bolo zakázané jednat trefu a surovo s učníkmi, ktorí mali prísť študovať sa v takom prípade prišli cechu, ktorý majstra potrestal pokutou 1 ríšky toliary. Najväčšie účinky mali by sa správať žer, mal majster možnosť prestať platiť prísť za správa. Útek, ktorý nepočul za z mestu musel predložiť svoj rodný list. Pri prijímaní do remesla mal zložiť do pokladnice 1 žiazy (guldeny) a namiesto hostinu u ríšky toliary. Každý učník mal byť prijatý do cechu na nie menej ako 3 roky. Ak štátoban a v dĺžnosti výpisu cechu ho zapísal medzi tovarárov a on zložil do pokladne 1 ríšky toliary. Výnimka mali synovia majstrov. Ti mohli byť prijatí do služby k svojmu otcovi a na žiazy zložiť pol ríškeho toliary. Ak otec zomrel, remeslu pridalo takého učia mestu majstra na rok, ak si ho majster chcel ponechať v službe ďalšie, musel mu dať týždenný plat a spretnosť. Potom bol učie povinný tri roky vandrovat (syn majstra len dva roky).

Úlohou cechu bolo rovnako zabezpečenie profesnej ochrany remeselníckeho pred cudzou konkurenciou, zabezpečenie kvality práce, ako aj ochrana spotrebiteľa a zabezpečenie jeho práv. Bol teda akýmž živnostenskou verešnosťou nadriadenou všetkým kramníckym kožušníkmi. Čech rozhodoval aj medzi remeselníkmi a ziskámi pri sporoch o kvalitu práce v prípadoch ďalších krádeží. Nesporujúci ziskánik musel zložiť cechu pol ríškeho toliara a počkať na výsledok skúšky, ak sa ukázalo, že mal pravdu, tak mu musel dojsť remeselník vložil zloženú sumu a zároveň sa s nim vypoňoval v súvislosti so spornosťou škodou. Bolo zakázané remeselníkom vstupovať kolegom do prebiehajúcich obchodov a prerušovať ich, ako aj vykonávať bez vedomia cechu prácu inde remeselníka. Najväčším

nepriateľom kramníckych kožušníkmi boli cudzí kožušníci. I tu z času na čas potajne predávali po domoch svoj tovar. Takto prichytený majster, alebo taký, o ktorom sa to remeslo dovedelo, predal by povobavý na majstra až do vyrišenía veci. Cudzí majstri, alebo ti ktorí stali mimo cechu, sa snažili predávať svoj tovar aj v blízkosti okoliu Kremnice. To však bolo prísne zakázané a prichytenému majstrom mohol byť zabraný jeho tovar. Majster mal tiež povinnosť oznámiť cechu, ak mu bolo priniesených viac koží jedného dňa. Napríklad viac ako 6 kúmk, 10 lížiek či 6 sobolích. Je pravdepodobné, že takto ziskaf a oznámené kože sa potom rozdelili za určitú sumu medzi zúčastnených z radov majstrov cechu. Podobným spôsobom boli delené aj kože získané od kramníckych mládežníkov majstrov. Za porušenie tejto povinnosti boli kožušníci trestaní pokutou 5 žiazy (guldeny).

Cech stanovil penzú len za jednotlivé kože: so sobola 15, z rýpa 20, z kopy 15, z bobra 90, z vydry 40, z víka 60 a z líšky 15 denárov.

Cech pôsobil aj ako iniciátora, ktoré v sporných prípadoch, či len pre informáciu ziskáka oceňovala tovar, vždy však za prísľubný poplatok. Články cechových aktov, ak by ich človek videl aj majstri z iného mesta, mohli byť odoslané len so súhlasom mestských majstrov. Existovali samozrejme aj tajné veci a zkežlosti, ktoré patreli len do súl majstrov, preto bolo o nich zakázané hovoriť.

Spoločným cieľom všetkých mestských cechov vedy zabezpečenie poriadku a bezpečnosti v meste a samozrejme

Komorská hudba banskej a mincovnej komory v Kremnici

Poliatok výkonných hudobníkov v Kremnici je možné hľadať vo fortifikácnom systéme mesta na veži zámčického komplexu - v vežových strážnikoch, tzv. trubákov (turnerov) a pri organe v kramníckych kostoloch. O prvých vežových strážnikoch - trubákoch je záznam v mestských účtách kramníckych v roku 1441. Majstrov vedy medzi ziskámi hudobníkov. Tieto okrem zväzu a deputátu mali možnosť vedľajších zárobkov - vyhrávali pri oslavách a kolodňach. Inštrukcie o povinnostiach a právach trubákov pochádzajú z roku 1601. Turneti si vychovávali svojich nástupcov, za čo boli magistrátom povolené pravidelné výdavky na učenie, umeniu sa vyučovalo tak ako iným remeslom. Slobodné turnerské umenie - die freie Kunst Turnerei - v Kremnici kvitlo po celé storočia. Posledný meno je známy prvý trubač na kramníckej veži v roku 1532, bol ním Jan Wappel. Treba, že v Kremnici nepobíhali len trubáci z blízkeho okolia, navštevovali meno Michala Cassiana z Tirolska, ktorý v Kremnici pôsobil v 16. storočí.

Prvého organistu mesta Kremnice - majstra Jacoba - poznáme z roku 1493. Tied študoval orgán v meste Buzian, jeho syn Hieronymus Burian a Martin Střížeb boli takmer na celom Slovensku svojou odbornosťou a zručnosťou. Treba sa zmieniť i o tom, že Kramníkčan Štefan Monetaurius vied v Kráľovej ruke 1518 trúbku Epiphonia historice musicus practice Stephanus Monetaurius, kde podáva všeobecné kompendium záznam remeselníckej teórie.

O výskoyi úrovní kramníckeho hudobného života hovoria inventár notových materiálu, ktorý bol zavedený v roku 1599 do kramníckeho kostola mesta. V organistovi 78 flát. Povinnosti hudobníkov komory archiepy dňa večer z 31. 8. 1773 boli: „Kapelník a ostatní hudobníci budú prítomní každú noc na sviatok na figurálnu onú, niko nesmie vymenkať bez povolenia komorného a predstaveného kláštora pod trestom 1 žiazy, ktorú musel zaplatiť 17. - ktorému na permagných oboloch sú latinské zväz piesni a traktáty s ornamentálnymi iniciálkami, ktoré podľa odhodného rozozru D. D. Dobnej, vedeckej pracovnosti Národného múzea v Prahe, sú torzi gregoriánske chorály zo 14. a 15.

aj prosperite mesta a jeho mešťanov. Práve na tento účel slúžili cechové štátny, ktoré upravidzo žiadny mesta, ale aj remeselníkov v oblasti určitého remesla. Na tieto mestské rady vyhradili prvé mestské kožušnické štátny, keď ich bolo potrebné zostaviť na zisjaniem mestských rady a teda aj mešťanov, ktorých zastupovala. Na základe štátov sa udržiaval v remesle poriadok a dober vzťahy, ale aj spejoknejší ziskákov a stabilné cechu vrbu.

Ján Kúkal
(archivár a historik, Bratislava)

Fellmengers in Kremnica

In the past, the presence of craftsmen counted as an important characteristic of a town. Working alongside other craftsmen in the same profession. The first mention of their presence dates to the 16th century. The first mention of the presence of the town of Kremnica is dated to 21st October 1601, on which day they have been examined together with previous statutes and approved by the Town Council of Kremnica. (This was done on a request made by Jan Lemony, Butzard Läger, Daniel Türk, Jakob Lepper and Michael Fichtl.) The articles helped to regulate the interests of the Town and the fellmengers in the area of their trade. In the spirit of Christian faith they guarded moral probity of the guild members, they also protected the local market from competing products, regulated the prices and quality of the products and cared for the social welfare of the fellmengers.

storočia veľkou umeleckou hodnotu. Notové zápisu na oboloch sú na 4-línajkových notových osnovách (ročníky 1633, 1638, 1660) a na 5-línajkových notových osnovách (ročníky 1642, 1653).

Samotné založenie komorské hudby sa datuje do druhej polovice 17. storočia. Vtedy na základe katolíckych predstavených a služob banskej a mincovnej komory v Kremnici povolil Leopold I. listinou z 19. 12. 1665, podobne ako v banskostráckej a banskoštránskej komore, ročný príspevok na udržanie kassidského hudobného niektorých hudobníkov, ktorí súhlasili s pozitím ročného platu 120 5/6 dukátov, ktoré sa uvoľnilo neobmedzením služobného mesta hajtmana jazdeckej stráže, pre katolíckych predstavených, služob a učeníka štátny. Dvorák kolégium s. k. r. viedol prvé mincovníctvo a baníctvo vo Viedni úlohu s. 15. 1749 opísal vo životné podmienky hudobníkov františkánskeho kostola. Zo spisu sa dovedáme, že fond hajtmana jazdeckej stráže poskytoval cisárovi Leopoldovi I. v roku 1665 z ročného platu 120 5/6 dukátov in natura je rozdovorený hudobníkmi. Fundus sa zväzila dukátovým kurzom a tak vtedajších 120 5/6 dukátov v rýnskej mene činilo 362 3/4 gr. (fl. - floren, gr. - groš, vtedajšia mena), čo pri zvyčlení ceny dukátu na 4 fl. 12 gr. Robitov 507 fl. 30 gr. Zo zvyšenia 145 fl. Ročne sa predalo 100 fl. byrom hudobníkom ročným výnosom po 25 fl. potom banista dostával 20 gr. z roka, torisora 58 fl. 20 gr., banista 46 fl. 40 gr. a spevák 44 fl. 30 gr. ročne. Z uvedeného výpočtu si možno ľahko dovoliť podozrenie honorárne hudobníkov. Podľa archiepy záznamu vyplýva mincovní kapitulu 130 fl. V organistovi 78 fl. Povinnosti hudobníkov komory archiepy dňa večer z 31. 8. 1773 boli: „Kapelník a ostatní hudobníci budú prítomní každú noc na sviatok na figurálnu onú, niko nesmie vymenkať bez povolenia komorného a predstaveného kláštora pod trestom 1 žiazy, ktorú musel zaplatiť 17. - ktorému na permagných oboloch sú latinské zväz piesni a traktáty s ornamentálnymi iniciálkami, ktoré podľa odhodného rozozru D. D. Dobnej, vedeckej pracovnosti Národného múzea v Prahe, sú torzi gregoriánske chorály zo 14. a 15.

(trubací) je povinný vždy včas sa dostaviť s dvomi tovarmi, buhom a svojimi nástrojmi..."

Z archívnych záznamov z konca 1. polovice 18. storočia poznáme kapelmajstra menom Václav Richter. Po jeho smrti 30. 5. 1754 navrhla mincovňa na uvoľnené miesto kapelmajstra organistu Ľudovita Weisera. Menovaný účinkoval v komornej hudbe 10 rokov ako organista a 7 rokov ako spevák frankštátskeho kostola. V návrhu mincovňa uviedla, že miesto organistu, kým sa nenájdú náhrada, by zastupoval klerik – franktín. V roku 1756 bol menovaný Anton Aschner organistom a neskoršie kapelmajstrom frankštátskeho kostola. Podľa záznamov jeho plat v roku 1778 činil 216 fl. 12 gr. Vo svojej žiadosti o zvýšenie platu na 400 fl. z dňa 9. 2. 1778 uviedol, že slúži 23 rokov, poskytuje by, obstará a strava domu chlapcom spevákmi a okrem toho vyučuje 2 chlapcov spevu. Hlavný komornogfársky úrad zamietol jeho žiadosť.

Po smrti A. Aschnera sa hľadali na uvoľnené miesto kapelmajstra Ľudovít Róder, Jozef Dorsch a Anton Bernhard. Mincovňa v návrhu hlavnému komornogfárskemu úradu uviedla na 1. miesto učiteľa E. Ródera a v prípade prekážok navrhla za kapelmajstra Jozefa Dorschu. Ziadateľa A. Bernharda považovali za neschopného na miesto kapelmajstra komornej hudby. Magistrát mesta však menoval kapelmajstrom figulanta A. Bernharda bez vypísania konkurzu, proti čomu sa obrátil huslista Jozef Dorsch 25. 9. 1795, ktorý kapelmajstra zastupoval už mesiacov. Vo svojej žiadosti uviedol, že bude bezplatne vyučovať spevu, hrať na husliach a violončele chudobní mládež, detí úradníkov za malú odmenu, prípadne podľa okolností zadarmo. Získal sa tiež nároku na penziu. Záležitosť obstarania miesta kapelmajstra si vyzbýdla 16 spisov medzi magistrátom, mincovňou a hlavným komornogfárskym úradom. Miesto napokon obstaral figulant A. Bernhard.

V období napoleónskych vojen, v dobe veľkých ťažieb v rokoch 1809 až 1814, hudobníci poberali 20-60 gr. drubnoty prídatok a kapelník, ktorý obsadzoval systémizovaný miestny 12%-ný prídatok. Kapelník vtedy dostával z mzly dvorského dŕžetu 222 fl. 48 gr. z mincovne a 30 od bankej filitnej pokladnice. 100-60 gr. drubnoty príplatok bol A. Bernhardovi povolený 6. 2. 1811, a to vzhľadom na stálie stupňoch ťažkosti a preto, že zo svojho platu držal dvoch chlapcov spevákmi, k čomu bol zmluvne zaviazaný.

Prínti A. Bernharda roku 1819 bol kapelmajstrom komory ustanovený organista Anton Warm. Za organistu menoval magistrát mesta Antona Bauera. Po jeho smrti v roku 1824 obstaral miesto organistu Matej Cserny – trubač tovariš na mestskej veži.

Po smrti A. Warma v roku 1840 vypokol spor o menovanie nového kapelmajstra, ktorý sa datuje do roku 1844. Mincovňa 5. 6. 1840 oznámila magistrátu, že za kapelmajstra menovala organistu Mateja Cserneho, ktorého sa ovedlil po 20 ročnom pôsobení k všeobecnej spokojnosti. Magistrát však ustanovil za kapelmajstra Eduarda Kulku, učiteľa hudby. Do sporu zasiahli hlavný komornogfársky úrad, Mincovňa oznámila 24. 10. 1844 rozhodnutie Dvorské komory, že voľba kapelmajstra frankštátskeho kostola sa má previesť spoločne s magistrátom mesta a bankou komorou. Ak sa nedosiahne žiadci výsledok, banka komora má menovať kapelmajstra pre frankštátsky kláštor a vyplácať mu finančné náležitosti podľa listiny Leopolda I. Eduard Kulka, pôvodcom z čias dočasy Zdobenie, zastával miesto kapelmajstra do roku 1861. Po jeho smrti vrcholom v Bankej Stianovi povolila rozhodnutím z 5. 8. 1861 vďovu po E. Kulovi vyplácať honorár kapelmajstra do doby definitívneho obstarania mesta a za predpokladu, že sa bude starať o kostolnú hudbu a hrať spríe sčítane prikázala, aby pri obstarávaní uvoľneného miesta kapelmajstra zachovala sa súhlase s mincovňou.

Spor magistrátu s mincovňou pri obstarávaní miesta kapelmajstra sa opakovl v roku 1861. Magistrát mesta 7. 11. 1861 menoval syna M. Cserneho Mateja Cserneho ml. na uvoľnené miesto kapelmajstra a za organistu Franklita Janaceca z Windlchty. Mincovňa oznámila magistrátu, že do schválenia nariadeným úradom nesliala s uvedeným obstaraním mesta. Nariadený úrad prejavil soúhlas s opavením magistrátu, avšak patrosenie právo mesta sa nevzhľaduje na frankštátskych kostol, nakoľko patrosenie nikly bankého éru nie sú menšie ako nikly mesta. Domnieka magistrátu, že voľba kapelmajstra podľa pravidelného zvyku patrí mestu nie nespráva, keďže sa jedná o voľbu kapelmajstra pre franktínsky kostol. Zriadenie hudby v tomto prípade je nezávislé od mesta. Kapelník pre frankštátsky kostol bol viackrát menovaný hlavným komornogfárskym úradom a v prípučoch, keď toto mesto prešlo na mestské "Regens - Chor" (mestský správca chóru - chormajster), mal vždy banký úrad rozhodnúť voľbu na ustanovenie kapelmajstra. V závere sa navrhuje nová voľba kapelmajstra za ústati mestských a mincovňových úradníkov, prepota a mestského fariara. V opacom prípade, pri voľbe bez časti mincovne, neoznače mincovní ml. ako si zvoľva vlastného kapelmajstra. Záležitosť bola vyriešená tak, že mesto menovalo kapelmajstra Mateja Cserneho ml. a mincovňa ustanovila Ferdinanda Ullmanna na uvoľnené miesto organistu.

Matej Cserny ml. pôsobil ako kapelmajster v rokoch 1861 až 1870. Po jeho smrti na prikaz zriadeneho úradu mincovňa 26. 10. 1870 vypísala konkurz v redakcii Podgagických listov a na Hudobnom konzervatóriu vo Viedni na obstaranie miesta chormajstra frankštátskeho kostola s ročným platom 221 fl. 47 gr. Konzervatórium v Prahe poslalo žiadosť svojho obstarateľa Antona Ullmacha, ktorý v rokoch 1812, 1817 odvolal. Mincovňa pripísom zo dňa 4. 2. 1872 na magistrát mesta chcela zistiť, či mesto nemá námietky proti menovaniu Ján Leoslava Bella chormajstrom frankštátskeho kostola. Po kladnej odpovedi magistrátu zo 14. 5. 1872 a z 1. Bella podľa 16. 5. 1872 žiadosť na mincovňu o miesto chormajstra. Vo svojej žiadosti sa odvolal na 3-ročné pôsobenie vo funkcii mestského kapelmajstra a na to, že je hudobný skladateľ a pedagóg. V návrze žiadosti uviedol, že pre túžbu hudobný život vo všeobecnosti je veľmi dôležitý, aby bol náiským vedený a odobrený, aby mohol radostne prosperovať". Ján Leoslava Bella v Kremnici pôsobil od roku 1869 do roku 1881, keď odišiel do Sibíne (Sedmozhrodsko). Po jeho odchode nastúpil na miesto chormajstra Karol Anton, pôvodcom český národnosť.

Kremnický hudobný život sa neviazal výlučne len na hudbu cirkevného charakteru. Komorná kapela (Camer-Kapelle) okrem cirkevných ťažieb, ktoré prevládala v jej

repertoári, prevládala i hudba čiste instrumentálna, a tak v hudobných pamiatkach v Kremnici sa nám odozrkadľuje pestovanie vokálnej i instrumentálnej hudby.

Miloslav Khan
(20. 9. 1901 Breznô Hory – 16. 5. 1985, hlavný účinkovník a archívár kremnických mincovní, plavčí historik)

Kammermusik der Bergbau- und Münzkammer in Kremnitz;

Die Gründung der Kremnitzer Kammermusik fällt in 2. Hälfte des 17. Jahrhunderts. König Leopold I. gründete in Kremnitz im Jahre 1665 den Lohnfond, aus welchem die

Staršia budova štítala sv. Jozefa znovu objavená?

V prečítaní Kremnického rumsja sme boli v prípravku Daniela Kianičku o kremnickom štítale sv. Jozefa výčerpávajúco obzrební, dosiaľ nepublikovanými výsledkami jeho archívneho bádania. Po krátkom exkurze do histórie kremnických štítalov sa Daniel rozpisal o okolnostiach vzniku štítala nového kremnického štítala v roku 1685, ktorý bol neskoršie v roku 1721 zasvätený sv. Jozefovi kremnickým farárom Jánom Jozefom Beilom. V článku ďalšie nálezky zmyslu pôvodného objektu štítala nachádzajúcего sa za nezamýšľaním mieste nešťastného Dolnej brázy, ako si dôležitú informáciu zneli o výstavbe jeho novej časti jstetvujúci budovy v roku 1900 (v novom štítale sv. Jozefa dnes štítal MsKs).

Podnetom pre napísanie tejto drubnej poznámky boli práve Danielove archívne údaje a náhodou, ktorý nám pravdepodobne umiela vyriešiť dosiaľ nevysvetlené otázky pôvodného umiestnenia prvej budovy štítala sv. Jozefa. V spomenutom príspevku sú doterajšie archívne poznatky zhŕnuté asi nasledovne: "Prvá doležená budova nového štítala bola zakápaná za 1000 zlatých 13. júna roku 1691 osterilským architektom Sečtinom od Znaný rodenej Schmidlegger... voľby po Antonovi Peverelom... jednoduchošcová murovaná budova štítala so zaklenými miestnosťami sa nachádzala neďaleko Dolnej brázy. Za 100 zlatých bol ku štítalu ešte pripájaný prístavček zvonu s obrazom, v čomto prístavci sa obrazoval. Z vzhľadu popisu získame len rúmcovú predstavu o umiestnení a charaktere architektúry prvej budovy štítala.

Kľúčom k vyriešeniu problému jeho lokalizácie a následne i k ďalším podoby je niekoľko archívnych materiálov z 19. a začiatku 20. storočia. V nápisom mestského stavebného komisie zo dňa 27. apríla roku 1900 sa v súvislosti s plánovanou výstavbou novej budovy štítala spomína demolicia starších objektov č. 94 a 95, nachádzajúcich sa na tej istej parcele. Novým poznamom je skutočnosť, že obidva staršie objekty boli podľa zachovanej protokolu ku historickej katastrálnej mape Kremnice z roku 1858 (miskra 1-2880, Geodetický a kartografický ústav Bratislava – archív) už v tomto období majetkom nemocnice sv. Jozefa, číže neovstávajú nebol v roku 1900 zakápaný nový pososok. Hypoteticky aprí jeden z týchto objektov mohol s výškou pravdepodobnosťou stotožniť s domom získaným v roku 1691, pričom druhý mohol byť prístavom v neskoršom období, napríklad v priebehu 18. storočia. Príamo na mapu z roku 1858 sa dája identifikovať len ako jeden celok jednoduchý v pravoslávnom zariadení tvaru písmena L. Pôvodné umiestnenie starších budov patrických štítalov vo vzhľad k novostavbe z roku 1900 je rovnako evidentné, keďže mapa bola v roku 1936 aktualizovaná o jej pôdorys. Ďalším doplnkom zábronom informácií je veta Kremnice na továriskom vzhľadom list z roku 1814, kde sa na polohu približne zodpovedajúcej umiestneniu domov č. 94 a 95 nachádza jednoduchošcový objekt pôdorysu v tvare písmena L, za ktorým pokračuje rozľahlá zláhadá ohradená murovaným plotom. Toto zobrazenie v mriežom

Löhne der Musikanten in dem Franziskaner Kloster ausgezahlt wurden. Zu der Musikkapelle gehörten anfangs der Bassist, Geiger, Tenorist, Sänger und die "Tromm", die der Spitze der Kapelle war der Kapellmeister. Wenzelslaus Richter (1754) ist der älteste bekannte Kapellmeister. Zwischen den Jahren 1872 – 1881 der bekannte Komponist Ján Leoslava Bella wirkte in Kremnitz wie ChorKapellmeister. Die Musikkapelle fiel zur Kompetenz der Berg- und Münzkammer, aber auch der Stadt. Die gewissen Kompetenzen hatte auch der Klosterguardian. Die Kapelle hatte im Repertoir ausser der kirchlichen Musik auch die Instrumentalmusik.*

zodpovedajúceho popisu prvej budovy a dvera štítala sv. Jozefa z roku 1691.

Zdá sa teda, že pôvodná staršia budova štítala sa nachádzala a najvyššou pravdepodobnosťou približne na tom istom mieste ako novostavba z roku 1900 (dnešná MsKs) a možno ju stotožniť so zbieranými domami č. 94 a 95.

Labol Kírthy
(historik umenia, Kremnica)

Ritrovamento dell'edificio antico dell'ospedale di San Giuseppe?

Sulle pagine della nostra rivista (2003) si già è apparso l'articolo che aveva accennato la storia dell'ospedale di San Giuseppe a Kremnica fondato nel 1685. L'autore, Daniel Kianička, oltre di non pervenire la descrizione autentica dell'architettura dell'ospedale che precedeva l'edificio costruito nel 1900 (ora la sede del centro culturale a Kremnica - MsKs).

I recenti studi hanno messo la luce allo stato originale dell'ospedale. Secondo la carta catastale dal 1838 hanno riconosciuto il posto, in più confermato la descrizione storica che corrispondeva con il particolare nell'immagine della città dal 1814.



Pôvodný a nový (1900) pôdorys štítala



Pôvodná budova štítala sv. Jozefa na vľavé Kremnice zo začiatku 19. storočia

Zo zvykov na Krahuliaci - zabijacka, Mikuláš a Lucia

V roku 2004 vyšla v Nemecku veľmi zaujímavá knžka o zvykoch na Krahuliaci pri Kremei pred rokom 1945. Jej autori sú pôvodní obyvateľ Krahľ **Adelheid Stang** a **Wilhelm Gross**, ktorí mali v roku 1945 odletieť do Nemecka. Pam Stanž žije vo Forcheime a pan Gross v Aalene. Ku publikácii je priložený aj CD s nahovorenými textami. Vždy na ľavej strane knihy je text v krahulskom nemeckom nárečí, na pravej v spisovnej v nemeckej. Na zadnú kľbovú autorov (zaujímaj sa naľavo strany) uverejňujeme knižkoformu štátu z knižky v Kremeckom nemeckom a pripojíme k nim i slovenský preklad.

Schlachtfest

Ound berrant dait Baitna gahoun, homen sich scha alla duff gawent, a Schwaib za schlocher. Besondar hat dait Baiten (Wirtin - Hausfrau) stult, bern so a grüsst Schwaib hot, a woken, denn je wassia das Schwaib hat, ausa stultu basia gabehet.

An Toke perovita homen scha oldas wäparratt. Dä Baiten hatscha di Grap gahoucht ound hat as Gaweile, bēu sa oldas ma iten, zum Bessell di Bräutling (Wirtlich = „Weinling“, ein dickbauchiger, grobes Gefäß), wajan nemien Toke wäparratt. Ound dā Maht oddersch di Kainda maht gange ound hom die Truk gabehet. Maesere bēu a Trukh, jann hotin di Nu'ban gahot, bēu sa Schwaib uff maht gahot hom. Ound dā Maht hatscha di Spreissin wäparratt miszen, denn di Blyasch stalt mit di Pfennin zupagunowa gaboun bi hawit, sondan maht sita Spreissin zupagunowa gaboun bi hawit, sondan maht sita zupagunowa gaboun. Ound uffo hatsch maht sita Speis wäparratt, denn bēu a Schwaib gahelchete baht ound uffo homen oafgahit, uffo baht nach Paschir duff gabehet. Uffa homa janna miszen oafgahit, dēt zshab homen uffo maht nach Speis wäparratt. Ound berrant ausa baht baht, hat ma di Nu'ban za Hilj garuff oddersch wam Verworn, denn allan hat ma jann ma nocht kainda. Ound uffo homa a Schwaib oafgahit, Ound a Pfat homen oafgawonga, baht sa sel wia di Pfatiblyasch gahoucht hom. Ound a Schwaib homa uffo a Trak mit kuchendins Bissa (ibagaten). Oafgahit hat gahaltzen. Ound a kuchendins Bissa = a sooffi homa mit dastelle kainna wem Eawn - homa a Woss genomma, diat homa Bissa maht Eawn ound hom nach a pa gläunig Stalt maigahit. Ound Bissa wäparratt kuchendins baht. Ound sell homa uffo duffgahit. Ound uffo homa holt gadriete, horta sita Kiehn maageligt, ound uffo homen gedriete, dōs oafsch di kuchendins Bissa duffkumma dait ound dōs di Paschir rengong stalt. Uffa homa midam Mosa oafgahit. Ound daita daita daita duffgahit ound janna homa uffo, baht oafgahit baht, oafgahit.

S Schwaib dait uffo min Krumpholt (Wohl von „Krummholz“, vgl. Fäldnote im schriftlichen Text) i oafgahit gahoun, ound dā Walaucha stia uffo oafgahit ound hat as gessen Gadsima, ound di Lebba, di Lēng, s Lēng - oldas - rausgahalt. Ound di Daimo hom schain gahout gamsait baht. Ound sell hat uffo a Biah odda a Maht gahoun, ound sell hat uffo jia di Blyasch gahoucht gahoun. Ound uffo homen wies, (Wirtlich „flug“) - gleich, sofort, augenblicklich wem Kreppl (Halspeck, Kesselpack) roagahoucht. Ound jam jann dait wieser gahoucht gahoun. Ound sell baht uffo a tachtia Wiersting nugam Schlocher. Ound dazet hia uffo Prompau gehit. Ound Knäulich homen west dazet geim.

Ound uffo homenach wam Kreppl an Nu'ban oafgahit, ound ach an Verwanden. Ound zshab hom sell di Kainda gamsa Stiech oafgahoucht ound homa dāwengh. Odsō sita hom gahart, pōs di Blyasch wäparrat bēu - Lebhyasch, Pfatiblyasch, ound hom sa nach dazet gahit ound hom oafgahoucht. Ound bā Kainde hom sich daim sita gawent, dabio uffo maesura a Krahna gahoucht hom bembas oafgahoucht hom.

As maht daita mjaruolwa Blyasch gahoucht gahoun. Ound zshab Lebhyasch, Pfatiblyasch ound Bratiblyasch.

Schlachtfest

Wenn es Winter geworden ist, haben sich schon alle darauf gefreut, ein Schwein zu schlachten. Die Wirtin (Hausfrau) war besonders stolz, wenn sie ein großes, fettes Schwein hatte. Je fetter das Schwein, umso stolzer war sie. Am Tag davor haben sie sich alles vorbereitet. Die Frau hat schon die Gruppe gekocht und hat die Gefäße, wo sie alles hinein tat, zum Beispiel den Weinling (ein dickbauchiges, grobes Gefäß), für den nächsten Tag vorbereitet. Der Mann oder auch die Kinder gingen den Trög (großen Brettern) gefüllt, ca. 200 x 60 x 60 cm) holen. Meistens war es ein Trög, den die Nachbarn hatten. Darin haben sie dann das Schwein abgehört. Der Mann hat dann die Spindel (Angespitzte, stricknadelartige Holzstäbe, 5 bis 10 cm lang) vorbereitet miszen, denn die Würste sind nicht mit Bindfäden zugebunden worden wie heute, sondern es sind solche Spindel gemacht worden, und damit wurden sie zugemacht. Dann hat er auch Spine (Kieselpine zum abnehmen der Borsten) vorbereitet miszen, denn wenn das Schwein geschlachtet war, dann haben sie sich aufgefing, aber es waren noch Borsten darin. Dann haben sie diese abgenommen miszen, und zwar haben sie das dann mit den Spinen gemacht.

Wenn es soweit war, hat man die Nachbarn zu Hilfe gerufen oder auch die Verwandten, denn allein konnte man es ja nicht machen. Dann haben sie das Schwein abgestochen. Das Blut haben sie aufgefangen, weil es für die Blutwürste gebraucht haben. Das Schwein haben sie dann im Trög mit kochendem Wasser übergossen. Abgehört hat es gehoben. Und für das kochende Wasser - soviel konnten sie nicht auf einmal haben - haben sie ein Fass genommen, dort haben sie heißes Wasser hineingetan und noch ein paar glühende Steine, damit das Wasser richtig kochend war. Das haben sie dann draufgesehen. Dann haben sie es gedreht. Sie hatten Ketten hingehängt, damit haben sie es gedreht. Und dann hat kochendes Wasser hineingehangen, dass die Borsten abgegangen sind. Dann haben sie es mit dem Messer abgekratzt. Aber es sind immer noch Borsten draufgeblieben, und diese haben sie dann, wenn es aufgehängt war, abgekratzt.

Das Schwein ist dann mit dem Krummholt (ein meist aus Eschenholz hergestellt, gebogenes, etwa 1 m langes Holzstück mit kauftartig verstärkten Enden, an den beiden Enden wurde das Schwein mit den Hinterbeinen aufgehängt und in zwei Hälften zerlegt) aufgehängt worden. Der Fleischer hat es aufgehängt und hat das Gedärm, und die Leber, die Lunge, das Herz - alles - rausgeholt. Und die Därme haben schon geputzt werden müssen. Das hat dann das Weib oder ein Mann gemacht, denn sie sind ja für die Würste gebraucht worden. Dann haben sie auch gleich vom Kreppl (Kesselpack, Halspeck) heruntergeschlitten. Davon ist gleich gekocht worden. Das war dann das erste Frühstück nach dem Schlachten. Dazu hat es Brantwein (der „Brantwein“ wurde selbst gemacht. Abkochen von Brantwein mit dem heiligen Zuckerwasser - erdriten) gegeben. Und Knoblauch haben sie fest dazu gegeben.

Vom Kröpfel haben sie dann auch den Nachbarn ausgetreten und den Verwandten. Dies haben die Kinder gemacht. Sie haben sich Stiechen abgehört und hingetragen. Oder sie haben gewartet, bis die Würste fertig

Zabijacka

Keif pršila zima, včesti sa tešili na to, že bude zabijacka. Gazišna bōla najmā včesti pyšni, ak māl včesti, tažnā včesti. Čim bōla ločesija, čim bōla gazišna pyšesija.

Ud uš včesti na pripravilo včesto potrebne. Gazišna uvarila krupy a prchystala nādoby, v ktorých sa pripravovali zabijacké produkty, napríklad vanaľu (nohá breuštā nādoba). Muž alebo aj deti prišliesli koryto (vyrobzen z včestých dosiek, s nomenom čca 200 x 60 x 60 cm). Vydženou to bolo koryto od smetnuty. V čom potom obarili svifu. Muž musel prchystat i fapšide (zahraten 5 – 10 dm dlhé drevené palicky, hrúbke ako palice na štrikovanie), pretože klobásy sa nepásali ako dnes nāhām, ale pomoco fapšidi. Takisto musel pripraviť tričky (štripy na opäťovanie šetini), pretože sa museli na včesti māl na seba ešte triasť. Tie museli potom opáliť, a to urobili prve pomocou tričky.

Keď bolo včesto pripravené, zavolali sa susedia alebo priazni, pretože sama jedna včesta by zabijacku neuhodila. Priem potom zaklaili svifu. Krv zachytli, pretože sa použila do krvavčičky. Včista následne začali v koryto vraciou vodu. Tým ju obarili. Ak nemohli nechať vraciu vodu na peci, preliali ju do pripraveného vanaľu. Doh vchodli niekoľko žeravých kameňov, čím sa vanaľu vo včesto stave. Vodu naliali na svifu tak, že sa ostali za pomoci - do koryta včestých - refazi, aby sa vracia voda dostala na každé miesto a mohli tak so zvine včisti včesti. Potom ju otkrabli nohom. Šetiny, ktoré zostali na zvini opáliť (je to včesti). Hneď na to fapšidi včesti včesti. (Na im dlho, pokrvičie z jasoľovho dreva vyrobeného kanočného dreva, na konci s hľavičkou). Zaviesli ju na konchō dreva za zadné noly a rozdelili na dve polovice. To urobili mäsni, ktorý potom zvrnita včesti včesti vnāstomni - čreva, pečeň, glūca, včesti. Čreva sa museli pečne včesti, pretože sa použili na klobásy. Robila to jedna žena alebo muž.

Potom odrezali podhrdľu, ktoru sa hneď uvarila. To boli nekštr prve rafaky po zabijacku. K tomu sa podivala palinka (Brantwein) - Ma daita maht sel včesti „krumbolt“, včesti rozkallani horiet koryt. K tomu jedli včesti cesnaku.

Z podhrdľu zianeli potom tieť susedom a pribránym. To robili deti. Podvrezali z podhrdľu a kčsky porobovali. Alebo pokali, kým neboli hovejate krvavica a krvavica - tie takisto porobovali. Ma daita maht sel včesti „krumbolt“, pretože pri rozkallani sme obvykle dostali nejakú k krvavici.

Existuje viacero druhov klobásových druhov, a to jaternice, krvavica a klobásy.

Na vrbote jaternice sa použíla pečnica. K tomu sa pridali aj krupy. Potom sa peľli truhly čreva. Z nich sa oddelili asi 20 cm dlhé kúsky, a upevni fapšidami. Potom d'ali i d'ali kus tak, aby vznikli 20 až 30 centimetrov kúsky.

Krvavica sa tiež miešala s jaternicou. Zhotovované boli rovnako ako jaternice. Na klobásy zostali tenké trvá. Na ne sa použilo niečo iné, pretože sa odliš, aby vytvárali cca 2 cm.

Zvyklo včine sa rozdeliť. Zbytky sa spracovávali slania. (Je hrúbka bōla meraná na šírku palca, dōbrā slania māl mať hrúbku 4 až 5 palcov), ako i lopatky, túbra a rebra, ktoré sa porozvražovali a nasolili v koryte. V čom sa po niekoľkých dňoch vrbuolita slania voda. Nū sa kaľžē dō polievko māl. Boli potrebne 2 – 3 týžde, kým bolo mōlo dobre nasolené.

Keď bolo mōlo dōr nasolené, dalo sa vyfúf. Prestali sa cezeť nie, za ktoru sa mōlo zaviesť. Ufō sa včesti dōmoko, kčrt māl ušatē a wāparrat. V kčrtē dōt pod mōlo sa zalžili oheť a dōmā stāp dōt strchu. Pod fō sa zaviesli slania, mōlo a klobásy. Boli potrebnych niekoľko dāi, kým sa produkty dobre vyfúfili.

Na vrbote mōlo sa muselo pōfť iné drevo, aby dostalo mōlo spraviť čad. V čom sa defline nebolo včisti ťadmi, pretože nové domy ich už nemali. Mōlo sa muselo

Za Lebhyaschets hat ma di Lebba genomma ound ma hatsch Grap dazet gahalt. Ound uffo hat ma di dickn Daimo dazet genomma ound hatsa ausa zborzēt Zentimeha long gahoucht ound hatsa daim mit jam Spelzneren westgawemchi, ound uffo oafgahoucht ound baidā west gahoucht, dait dinda jia sita Blyasch bēu zborzēt pīs duffēg Zentimeha long.

Ound di Pfatiblyasch stalt alich mit Grap gahoucht gahoun. Ound alich ausa bi di Lebhyasch gahoucht. Ound wia di Pfatiblyasch stalt uffo di daima jia gahoucht. Dijāt hat ma holt o dōs Wlaucha genomma, baht janna ach garahoucht zshab homa haitler nomis wajan Baitna. Ound dā dōs Taol wam Schwaib uffo zasetti gahoun. Ound zshab homa di Spickstark extra gahoucht, uffo di Scholden ound di Scholden wachemchi di foute, homa bōm mōl ound zshab a jam Trak wafgahoucht gahoun. Ound nach a pa Telng hat sich uffo dijāt Scholden gahoucht, mit jam Scholdosa hat ma uffo alla Telg s Wlauch pasche in mōl. Ufēgahē wajen Telg extra daz Bacht hat Wlauch gahoucht, pīs jam gahoucht gahoucht.

Ound berrant uffo gahoucht gahoucht baht, uffo hat ma zum Raheln gahoucht. Ma hat sita Pfennig douchgahoucht, das mas hat oafgahō kachō. Ound zshab hat ma uffo an olth Haeser hat mas garahoucht, baht mōch a Rakchomma holt. Uffo homa oafgahō, omda sita Wlauch hat mas mōl gahoucht ound sell toffē gahoucht omda gahoucht dōch. Omdam Dōchō stalt di Spickstark, omdam Wlauch omdam di Pfatiblyasch stalt gahoucht. Ound sell hat uffo mōl Telg gahoucht, pīsa richtig garahoucht hom gahoucht. Ound zshab Wlauch wam Wlauch hat mas mōl a besondars Hatz nemma, das s Wlauch an gahōt Gahoucht gahoucht hat. Omda s hōm an gahōt d'ali ma wōl sita Rakchomchi, dait dā nāen Haeser hōt kōhne ma. Uffo hat ma mōl dait dōm schafgahōg s Wlauch, bēu nach a sita Rakchomchi. Dijāt hat hōt a jieda a pa Sengst gahōt, bēu mōch duffgahōt hat, dōs gahōt hat, bēu maht.

Di wassē Talle wam Wlauch, bōm hom roagahoucht, janna maht uffo auzgahoucht gahoucht, das mas Schma gahoucht hat. Wlauch hat mas bōm mōl mōl. Ma hat dait gahoucht, omda ma hat ach kōhna Schmolzbrat essen. Ound di

Und die Gwein, bōs oiberg gahoucht maht, janna maht alich ausa zum Pfennig gahoucht omda, das a scharf gahoucht gahoucht gahoucht.

Zalmt, berrant uffo min Schlocher wäparrat baht, homa Sooson gaholt. Dijāt hōfosa di Gosa Verwandschaft wafgahoucht. Zum Essen hat uffo Sawerkart gehm. Ound zshab dait as Krut as Baumkuchen gahoucht, dait aich maht s Rakchomchi. Omdam Ound uffo uffo erschleiffē (für „anschleiffend“ - das eigentlich keinen mundartlich geprägten Ausdruck. Der Mundartdarsch, „abtschleiffend“ war noch nicht ganz akzeptiert. Beispiel für viele, erst nach der mundartlichen Phrasen - abtschleiffend, die mundartliche Abwandlung gebraucht wurde). For allem bei Wörtern aus Politik, Wissenschaft und Forschung war dieser Phänomen zu beobachten) much wam Lebhyaschich, Pfatiblyasch omdam wam Pfatiblyasch gehm. Ound dazet homa Pfennig gahoucht omda nasslich di Prompau hat mit wēllē jōgē.

Nikolaus und Lucia

Za Likolous hom sich a Tāl (Wirtlich, „ein Teil“ - einige, ein paar) Knecht wafgahoucht wam Hwa za Hwa gahoucht. Ound hōm sa Riatte dazet gahoucht omda a Glück ound homach Nis omda. Ound bēu sa so ma gahoucht hom, homa zansach di Kainde gahoucht, ound hom gahoucht sa douchelien, bēu sita uffo abtschleiffē, omda uffo wromstark Nis omda. Uffo uffo si Stōch wafgahoucht. Uffo maht sa baidā gahoucht.

waren – Leberwürste und Blutwürste – und haben sie noch dazugewaschen und ausgehängt. Wir Kinder haben uns darauf immer sehr gefreut, weil wir dann beim Ausstragen meistens eine Krone gegessen haben.

Es sind immer mehrere Arten von Würsten gemacht worden. Und zwar Leberwürste, Blutwürste und Bratwürste. Die Leberwürsten hat man die Leber genommen, aber man hat auch Grasse daneben getan. Dann hat man dazu die dicken Därme genommen hat sie etwa zwanzig cm lang gemacht, mit Spießel festgemacht, dann abgegeschnitten und dann wieder festgemacht, so dass immer nur zwanzig bis dreißig Zentimeter lange Würste waren.

Die Blutwürste sind auch mit Grasse gemacht worden. Und gemacht wurden sie genauso wie die Leberwürste. Für die Bratwürste sind dann die dünnen Därme geblieben. Dafür hat man das andere Fleisch genommen, weil sie auch geräucherter wurden, um sie für den Winter halbtun zu machen.

Der andere Teil vom Schwein ist zerlegt worden. Und zwar haben sie die Speckseiten (die Stärke der Speckseiten wurde in „Fingerbreiten“ gemessen, eine gute Speckseite musste 4 bis 5 Finger breit sein) extra gemacht, dann die Schuften, die Schinken und die Rippen, haben es gleich zerlegt, und in den Trug eingewickelt. Nach ein paar Tagen hat sich dort Salzwarste gebildet. Mit diesem Salzwarste hat man das Fleisch jeden Tag beschöpft müssen. Ungefähr vierzehn Tage bis drei Wochen hat das Fleisch gebraucht, bis es gut gesalzen war.

Wenn es dann genug gesalzen war, dann hat man es zum Räuchern getragen. Man hat Bindfäden durchgezogen, damit man es aufhängen konnte. Und zwar hat man es in alten Häusern, die noch eine Räucherherman hatten, geräuchert. Dann haben sie unten in einer Kiste drinnen Feuer gemacht und der Rauch ist dann hinaufgegangen unter das ganze Dach. Unten durch die Speckseiten, das Fleisch und die Bratwürste gegangen. Das hat dann mehrere Tage gebraucht, bis es richtig geräuchert war.

Zum Räuchern des Fleisches hat man ein besonderes Holz nehmen müssen, damit das Fleisch einen guten Geschmack bekam. Aber im ganzen Dorf waren nicht mehr viele Räucherhöfen, denn die neuen Häuser hatten keine mehr. Dann musste man das Fleisch dorthin tragen, wo noch eine Räucherherman war. Dort hat jeder ein paar Stangen geholt, wo er seines draufhängt hat, damit er wärme, was ihm gehört.

Die fetten Teile vom Fleisch haben sie abgeschnitten. Sie sind ausgelassen worden, damit man Schmalz bekam. Das hat dann fürs ganze Jahr haben müssen. Man hat damit gekocht, aber man hat auch Schmalzbraten essen können. Und die Grieben, die übrig geblieben sind, wurden auch so zum Brot gegeben, aber es sind auch Pogatscher (kleine Köchele aus Eierteig mit den Grieben als Einlage) gebacken worden.

Abends wenn sie mit dem Schmalz fertig waren, haben sie Sauerkraut (Schlächter) gehalten. Dazu haben sie die ganze Verwandtschaft eingeladen. Zum Essen hat es Sauerkraut gegeben. Und zwar ist das Kraut in der Wurstspitze gekocht worden. Man hatte auch noch Fleisch drin. Dann hat es anschließend noch von den Leberwürsten, Blutwürsten und auch von den Bratwürsten gegeben. Dazu wurde Brot gegessen und natürlich hat der Brautwein nicht fehlen dürfen.

Nikolaus und Lucia

Zu Nikolaus haben sich einige Burschen verkleidet und sind von Haus zu Haus gegangen. Sie hatten Ruten dabei und eine Glocke und hatten auch Nüsse und Äpfel. Und wo sie hineingelassen wurden, haben sie zuerst die Kinder gesucht und wollten sie durchsuchen (mit der Rute zichtigen), wenn sie nicht fromm waren. Aber dann haben sie auch Nüsse und Äpfel in die Stube hineingeschoben. Dann sind sie wieder gegangen.

zumeist tam, kde bola údiareh. V nej mal každý vyčlenené svoje triede, na ktoré si zavazeli produkty. Tak každý vedel, čo putri jemu.

Matné časti mäsa sa odrezali a rozpuštili na masť, ktorá musela vydržať po celý rok. Nosa sa varilo, no jedol sa aj chlieb s masťou. Okrúsky, ktoré zostali, sa takisto jedli aj chlieb. Tiež sa píkli papáke (malé buchtičky z vajetného cesta vlné s olivkami).

Večer, keď bola zablžliaka skončená, bola zablžliakov slávnosť (Sautanz). Na fu bolo porovné celé pribežovské. Podávala sa kyslá kapusta, ktorá sa uvarila v kľubovacej polievke. Takisto v nej bolo i mäso. Nikoläuse sa podávali jaternice, krávnice a klobáky. K nim sa jedol chlieb a samozrejme nemela chýbať palienka.

Mikuláš a Lucia

Na Mikuláša sa mladici prestrojili a chodili od domu k domu. So sebou mali metly a zvonce, ako aj orechy a jablká. V domoch, kde ich pustili dovniat, najprv ponachodili tie, ktoré ak neboli poslušné, dostali od nich metlami vyplátni. Nalo v izbe porozpývali orechy a jablká. Potom išli opäť dľa.

Týžden nato bolo Lucia. Lucia takisto obchádzala domy. So sebou však mala aj čerta (Krampus, postava sprevádzajúca Mikuláša a odeda ako čert, trestajúca jeho zlo). Ten bol takisto prestrojený, mal refaz a nachodil, akoby bol Lucia mala aj kefa (Schmierlecke, kefa s asi 3-metrovým dráždom, ktoru sa na jar na Krahulích bieleli steny vjnom) a vidlicu (Steingabel, nástroj, ktorým sa v chlebovej peči udržiaval ohľad). Kefu natierali steny, nie však naozaj, ale iba akoby.

Lucia dečom nie nemosla. Dedi mali a nej viac strachu ako u Mikuláša. Mikuláš im apso-to prieniesol, ak boli dobré. Ale s Luciou chodil čert a z neho mali tieť veľmi veľký strach.

prehliž Daniel Kianička



„Čiliš vľavo bratstvo mása“, dobre sa púdarilo“, kremnický strečský terč, 1844 (množstvo), - Riechinský dom na Krahulích, pred 1940

Ond a Buch dröff bast Losza. Di Losza dist ateh ralingowa wa Haos za Haos. Sol hot odda much na Krampus dapor. Ond dastel bast ateh wakliat gupche, ond hot a Kiech dastel bast ha gurawel, ds bi bonu du Tawel dapor gebelir hat. Ond di Losza hot much a Schmigljapacht (Wörtlich „Schmierlecke“) dapor ond a Stahlgabel (Wörtlich „Steingabel“). Ond mit Schmigljapacht dist affa gonge ond hat di Band geschmit. Di Losza hot odda an Káindn náis guparicht. Di Káindn hotte och njure Angste wat Losza de ware Lúthel. Dren da Likulatus hat ein bláindn náis guparicht. bonu sa wármom bonu gebelir. Odda di Losza hot ja za Krampus dapor ond hoch di Káindn náis greusa Angst.



Dejiny slávnych kremnických dukátov

Základným spôsobom sa na vznik európskeho stredovekého zlatého mince podieľali mestá Florencia, Ján a Benátky. V r. 1252 mestá Florencia zaviedla najnovší zlatý mincovník (berin, dor, fiorino v Talii), ktorý boli razené z takmer rydového zlata vo veľkosti 20 mm a hmotnosťou 3,53 g. Na averze bolo vyobrazenie florentskej káie erba mesta, na rebe postava sv. Jána Krstiteľa ako pátróna mesta. Mince rýchlo zmodernizovali a stala sa po prvýkrát aj formálnej striežke vzorom pre ďalšie európske dukáty. V tomto roku razilo mesto Jánov zlatú mincu genoviu, ktorá však nedosiahla úspech florentskej. Celoeurópsky výnam však získala zlatá minca mesta Benátky. V r. 1285 sa za začala raziť vydráždená 986/1000, prímernou 20 mm a hmotnosťou 3,56 g zlatá minca známa vďaka vo svete ako dukát. Na licnej strane odovstava sv. Marek Křiačcom dožívi zlatu, na rebe je postava Krsta. Podľa jónovho výkladu nado vznikol z chybnéj interpretácie podobeného slova opisu mince ST.XP.E.DAT.Q.T.V.R.E.X.I.S.T.E.L.D.V.C.A.T. (Siti „Izhi Christu datus, quem na regis ite ducatus – Nech je Tebe Krstom dani, aby si vládu tohto vojvodstva). Existuje však aj název, že názov dukát zuri je odvodený od staršieho názvu veľkostre stromových strieborných benátskych grov ducati argent. V domosťu prímernosti sa minca nazývala aj zechino (reca – mincovňa). Po florente sa dukát stal druhou najrozšírenejšou mincou v Európe, a to najmä od 16. storočia, keď v nemeckých štátoch nahradil zlatý gulden.

Zlatou používané na razbu florentin pochádzalo predovšetkým z Afriky (bláve z Homogin Egyptu). Zaujímavý taliansky finančník sa však čoskoro stáročím na novú náleziská zlata objavene v strednej Európe. Popri Čechách to bolo hlavne Uhorsko so svojim centrálnym slovenským územím a Sedmohradskom. Objem vyťažného zlata z Uhorska predstavoval v najväčšom období asi 1000 kg (14. – začiatok 15. storočia) dve tretiny európskeho zlata. Je len pochopiteľné, že vďaka takueto surovinovú základňu vznikli po dlhom období podmienky pre zavadenie domoskej zlatéj mince.

Územie Slovenska s domosk slovanovými bytstvom bolo koncom 10. storočia začlenené do formujúceho sa stredovekého uhorského štátu. V r. 1000 vzniklo Uhorské kráľovstvo, ktorého panovníci z rodu Arpádovcov ako prvý prestáli a suverenity Haza začali raziť vlastné mince. Razbu mincí vyžadovala z mincovníckej systému (Florencia a Benátky) postavená na striebornom základne – razili sa strieborné denáre a poldenáre (oboly). V dôsledku vnútorných i vonkajších konfliktov bol uhorský mincový systém ku koncu vlády Arpádovcov (zač. 14. storočia) v kríze. K závažnej esene mincovnej politiky došlo až vtedy, keď vo vládných sroch bol na uhorsky trón zvolený nepriateľ magnát Karol

Und eine Woche darauf war Luzientz. Die Luzie ist auch von Haus zu Haus herumgegangen. Sie hatte aber noch den Krampus (Begleiter des Nikolaus in Gestalt eines Teufels, der böse Kinder bestraft) dabei. Dieser war auch verkleidet und hatte eine Kette dabei und hat geseuch, als ob der Teufel dabei wäre. Die Luzie hatte noch eine Schmierlecke (eine Wurzelbirne mit einem ca. 3 m langen Stiel, mit der man in Bläulau die Hauswände im Frühjahr mit Kalkmilch geweißelt hat) dabei und eine Steingabel (ein Werkzeug mit dem man im Bratbackofen das lodende Feuer gepflegt hat). Mit der Birste hat sie die Wände geschmiert (nicht richtig, nur so getan als ob).

Die Luzie hat aber den Kindern nichts gebracht. Die Kinder hatten auch von der Luzie mehr Angst als vom Nikolaus. Denn der Nikolaus hat ihnen wenigstens etwas gebracht, wenn sie fromm gewesen waren. Aber die Luzie hatte ja den Krampus dabei und von ihm hatten die Kinder sehr große Angst.

Róbert z Anjou (1308 – 1342). Opirajúc sa o pomoc lombardských finančných poradcov a po vzájomných dohodách s českým kráľom Janom Luksemburským (125, 1327) zrealizoval úspešne hospodársku reformu, predovšetkým v oblasti bankovníctva podnikania a mincovníctva. Umožnil prudký rozvoj bančnictva tým, že na model od minulosti nosených dráh nových grov zostavil v druhej polovici 13. storočia tzv. „kremnický dukát“ na pamiatkovú (15 mm) ako dát autoru) a mal povinnosť vyžadené dráhí kofu odpreďavať kráľovským bankám a mincovným komorám. Zvýšená produkcia domosého striebra a zlata umožnila aj konsolidáciu mincovných pomerov. Karol Róbert obnovil razbu florentského denára, podľa vzoru pražských grov zaviedol novú striebornú mincu – uhorský groš a spolu s Janom Luksemburským prikočil k razbe zlatých mincí podľa florentského vzoru – florentin. Uhorský florin mal hmotnosť 3,548 g s výšou číselnou grou 3,52 g a výšou 23 karátov a 9 hmotnosťou 1,000 g. Hmotnosť jednotky – budínskej marky (245,54 g) malo byť razených 69 florentin. Na licnej strane bola anjouvská Fala a meno panovníka (CAROLI REX), na rebe postava sv. Jána Krstiteľa (SIOHANNVS BX). Vo vnútornom obehu dominovali strieborné denáre a zlaté mince, ktoré sa kúpili za strieborné stanovenú hodnotu (1 florin = 100 denárov), takže nemohlo hovoriť o zavadení zlaté meny. Uhorské zlaté mince slúžili hlavne potrebám kráľovského dvoru, najmä pri feudálnom, cirkevi. Vypisovali sa nimi odmeny za služby, mediaciu, vojenské výdavky, kúpu, výkup, nadvláde konštolam ap. Významné postavenie zohrali v medzinárodnom obchode, boli peniazmi veľkobožstva. Keďže drabé kovy sa po reforme mohli z Uhorska vyvážať len vo forme mincí, tieto sa vyžívali vo veľkých objemoch, ich ich malý počet a ich veľká hodnota boli v praxi veľmi drahého kovu aj na iné účely ako len na platbu. S ich razbou sa započalo v r. 1325 v budínskej mincovni, preslávila ich však Kremnica.

Zajom o boľatú ložísku zlata a striebornej rudy (spolu s masťou, železom, obrovským d. v stredovekomv baníckej oblasti, kde už v starom období vznikali aj oboch stranách Hrona bankové osady, viďleli panovníci k udeľeniu mestských privilégií viacerým z nich (Banská Štiavnica, Banská Bystrica, Púkeas, Lubietová, Nová Bada, Banská Belá, Brezno). V novembri r. 1324 bol v Kremnici založená banosa Crenmychynská, na území ktorej bola založená mincovňa. Kremnica sa stala slobodným kráľovským hlavným bankám a mincovným mestom, sídlom banky a mincovnej komory, ktorej podliehali 12 stred. Aj keď priamo púsovali zlatých florentin a novor mincovni predstavuje zmlou o prenájme kremnického novor

z r. 1335, či sa predpokladá, že sa razili už skôr. Kremnická mincovňa sa spolu s budnískou stala najdôležitejšou mincovňou vtedajšieho Uhorska a toto výsadné postavenie si vďaka výsokým produkčným limitom i drahých kovov, ale i kvalitatívne mimoriadnej práci udržala do 20. storočia. V najobľúbenejšiu mincovňu obklobovali habsburskí a mincovní činnosti Kremnice, teda v 14. storočí, sa predpokladá ročná produkcia 400 000 - 500 000 dukátov. Začiatkom 15. storočia v dôsledku poklesu výnosov z ťažby drahých kovov a etnikovo-šľachtickej činnosti sa objem vyrábaných dukátov mincí znižoval, ale ani vtedy, ani v ďalších prechodných obdobiach stagnácie výroby sa to nedotklo kvality kremnických dukátov. Razbe dukátov a kontrole ich kvality sa od začiatku venovala veľká početnosť. Pri ľutí zlatu sa samotnej razbe mali zaberať najmä na objem vyrábaných dukátov, grófi, prípadne mincovní úradníci, zástupca ostrôhmého architektúra a zástupca správcu pokladu, tavernika. Nástrôje na skúšku výroby, t.j. skúšobný kameň a skúšobné ihly, i kov na razbu bývali osobitne uznané a zabezpečované rozsiahlymi porfirovými spomenutých zástupcov. Neskor sa kvalitu zlatých mincí spomedzi mincovní a vradaj (správca mincovne), právo i povinnosť tretieho štátneho kontrolu získalo od 15. storočia samotné mesto Kremnica. Vlastné razenie sa vykonávalo veľmi presne a pešom a ročná razba dukátov sa udržiavala istý čas aj po zavedení mincovní raziacich strojov v 17. storočí.

Hlavným sumovným zdrojom drahých kovov pre kremnickú mincovňu bola stredoslovenská banánska oblasť, a to od vzniku mincovne až do začiatku 20. storočia, keď začala nevýhodnosť mincovne v oblasti ťažby zlata. Zlatárske podniky, jednotlivci (záľazi, pri, ale i banké komory pri povinnom zámeňe dráhového kovu v kremnické mincovne komore odovzdávali tieto drabé kovy sice po určitej základnej hmotnosti šperu, ale v rôznom stupni rýdztví. Zlatú nedobavoval dukátový rýdzoč, nivalo pomerne vysoký obsah striebra. Podľa písomných prameňov razil v 16. storočí sa väčšinou doávalo tzv. zlatostriebru s rýdztvom 16 až 22 % železa. Tuto okolnosť okresľuje údaj o množstve zminčovaného čistého zlata. Menší karntínske zlatu sa upravovalo, rafinovalo, či rýdzovalo na dukátový rýdzoč len v technickom zariadení kremnické mincovne, v tzv. cimenčnici. Cimenčnica (rafinačná zlatá suchou cestou) predstavovala jedno z výrobných tátojestiev v procese výroby vysokých cenených kremnických dukátov a tak i bolo predmetom dedenia. Neskor (r. 1509) cimenčnicu odkúpili Turzovci, z ktorých vierieli boli komornými grófmí, a v prejmie ju mali až do r. 1548, keď kremnickú komoru aj s mincovňou predala kráľovná Mária svojmu bratovi Ferdinandovi I. Od 17. storočia sa postupne rafinačná zlatá nakožu cestou rozšírila aj v kyslejte dedine, tzv. kvartaria. Kremnická ľuďbota rafinovala drabé kovy, aj pre mincovne v Prahe, vo Viedni, zrydzovala zlatú porýk, ruské i francúzske, od konca 19. storočia sa na rafináciu do Kremnice posielalo zlaté z celého monarchie.

Okrem vyrábaného zlatu sa na razbu používal i preťatý kov z minci státnosti z domáceho obvodu, čo však nebolo pravidlo a väčšiu mieru sa dotýkali striedebnými mincami. Vedenie príležitostný charakter mali aj dočasný raziaci mince, ktoré do kremnické mincovne na prepravu zasielala cisárska drobná pokladka z Viedne (napr. v i. pol. 18. storočia, hollandské mince získané za predaj slovenskej meď). Istým zdrojom dráhového kovu na mincovne v Kremnici boli zisky kovy z ďalších podnikov rubeňských mincovní monarchie (Praha, Záhata, Lvov, Sibňo).

Uhorské - predovšetkým kremnické - flóreny, neskor dukáty (asi od r. 1342) v kritickú dobu získali významné postavenie v zahraničí. Na minciach sa objavili domáce a zahraničné flórenské i habsburské dukáty, ktoré s uhorskými brvnami a najvyššími faliami a fľaia kráľovského patrón sa. Ladislav, v opise sa popri mene patrónka objavil

aj názov krajiny (napr. SIGISMUND.DLGR.VNGARIE - Zigmund, z Božej milosti kráľ Uhorska). Na dukátach Zigmunda Luxemburského (1386-1437) sa prvýkrát použili kremnické mincovne a značky komorných grófov, napr. br. - Budin, K. Kremnický, K. Komorný. Veľká značka jednotlivci mincovní razili v Kremnici, Budine, ale v určitých obdobiach aj v Koticich, Bratislave, sedmohradské Veľké Baie (Nagybánya, Neustadt, dnes Baia Mare), Kluzi (Cluj), Sibíni (Nagyseben, Hermannstadt, dnes Sibiu), Karlovskom Belehrade (Gyulafehérvár, Karlsberg, dnes Alba Julia) obdobne typ dukátov množstvom variantov v obraze i opise. Na dukátach Matjaia Korvína (1458-1490) došlo k dvom významným zmenám - na averse bol v erbom štie rónom kombináciou znakov zakončovaných vlnou a pretretom v nobliku ale znak rodu Habsburgovcov a na od r. 1470 vs. Ladislava nahradila Madona s dieťaťom a opisom PATRONA HVNGARIE. Neskor sa ustálil typ dukátu s Madonou na averse a vs. Ladislavom na reverze. Od roku 1503 sa začal raziť dukát aj ostatné mince s letopodom. V menších objemoch, skôr ako príležitostné razby, sa objavovali aj nádobky a podieľ dukátov, prípadne razby obehových mincí v zlate (napr. deľár, obol). Ani po nástupe habsburgovských panovníkov k moci v r. 1526 sa podoba uhorských dukátov nemenila. Naďalej domnvali zlaté razby kremnické mincovne s typickými mincovňou znakov K, B, ktoré si udržali nezmenný rýdzoč 23 karátov 9 granov. Oni obchue svedčí, že dukáty so vs. Ladislavom razila napr. aj Viedni, Linz, Graz, Praha. K významnej zmene v obraze dukátov došlo na vtedy Rudolfa II., keď vs. Ladislava nahradila stupeň postava samotného panovníka. Tento typ dukátu v počiatkoch rýdztví, súvisiacich ťažba s meniacim sa vytváraním prejavom, pretrval až do 18. storočia. Na uhorských dukátach Matjaia II. sa prvýkrát objavil ako charakteristický detail uhorský znak umiestnený pod nohami Madary.



Avera kremnického dvokátnika Matia Terézia, 1765 (kremnický náznak)

Celá štátna reform ovstienkej panovníkky Márie Terézie nebola ani obľahá prenášať a mincovňa. Za jej vlády bola zmenená konvencná mena a objavili sa kreditné peniaze - začalo sa razbu drobných meďových mincí a vydávaním papierových platidiel. Nastalo oživenie radného baníctva a produkcia hrubých mincí - plnohodnotných dukátov a toliarov - patrila k najvyšším. Reforma sa dotkla aj značiek na mincovni, ktoré sa stávajú a centralizujú političku Habsburgovcov. Patením o zrušení cien zlatých mincí z r. 1786 sa zničila rýdzoč kremnických dukátov na úrovni

ostaných, čiže 23 karátov 8 granov. Zároveň došlo aj k razbe novejho typu dukátov - na lici s portretom panovníka z profilu, na rube s raskáskym dvorčanským orlom a raskáskotinským znakom na pravej strane. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Františka Jozefa I. Povády zámer Bachovej vlády zaviesť zlaté peniaze pre odpor Pruska nevýstl, v r. 1857 bola zavedená spoločná alebo raskáiska mena na striebornom dukáte. Spoločnými zlatými mincami boli spoločnou korunou a pokrýmkou, ktoré mali výrazne charakter obehových mincí, boli 11,11 g zlatu s rýdztvom 900/1000 a v rámci monarchie sa razili vo Viedni. V tejto mincovni sa razili aj reprezentatívne raskáiske dukáty Ferdinandu V. a Františka Jozefa I. Po raskáskotinským vyrovnaní r. 1867 sa razili dva základné typy dukátov - vo Viedni raskáiským s nemeckým opisom, portretom panovníka a dvorčanským orlom, v Kremnici (s obnovenou značkou K.B.) a Karlovskom Belehrade (G.T.F.) s uhorským dukát a maďarským opisom. Vznikajú menšie reformy, sa realizovali podľa dihu panovníka Franti

1928, ktorý sme našli tiež v kremnickom archíve. V ňom sa spomínajú aj počty zamestnancov v jednotlivých podnikoch v Kremnici. Napríklad najviac ľudí pracovalo v tej dobe v štátnych baniach - okolo 300, v mincovni 120, v poľnohárnej výrobe na korove výroby podľa asi pred rokom 1928) pracovalo 130 ľudí, v najväčšej firme Jena Kossutha 60 zamestnancov a v továrni na káču 50. Medzi týmito podnikmi je uvedená aj firma na výrobu kachlí - Štátny sú 20 pracovníkov. Podľa nášho názoru to pravdepodobne bola vyššie spomenutá fabrika na výrobu fajiek vtedy už rozšírená o produkciu kachlí.



Muž šlapajúci tabak, strelcový terč z Kremnice, 1841 (kremnické múzeum)

Tretí kúsok sa s rodinou Štátny strážime v zipských archívoch Okresného národného výboru (ONV) z r. 18. 1945, z ktorých sa dozvieme, že do podnikov na železných kachliach bol menovaný národný správca Stanislav Štrába, podnikateľ. Záujem svedčí, že tovar pre vojnu partiu Štátny Štátnemu a jeho matke Marie. Podnik bol v zmysle zákona č. 1945 Slovenskej republiky arizovaný. Co to znamenalo? Tento zákon bol zákonom o právnom postavení Židov na Slovensku. Znamenal fakticky ich diskrimináciu. Nás zaujíma najmä § 170, kde sa hovorí o činnosti hospodárskemu úradu (HUH) pravo prevziať židovského majetka na nezdá. Keďže rodina Štátny bola židovská, prišla podľa spomenutého zákona o svojom tovare. V § 222 sa zase hovorilo o tom, že HUH môže do židovského podniku menovať dôvernú alebo dočasnú správcu. V ďalších paragrafoch zákona č. 198 sa hovorilo aj o tom, že osoba dočasného správcu mala byť slovenským štátnym občanom, nad 24 rokov a mala mať odborné vzdelanie. Tento správca sa nestal majiteľom podniku, ale iba skými prevádzkovateľom, ktorý mal podnik viesť, kontrolovať a podávať o jeho stave správu HUH. V podstate to však bol arizátor, ktorý ňafel s cudzími majetkami. Samozrejme, je dočasným správcami sa stávajú hlavne stúpenci vtedajšieho režimu. V Štátného tovare na kachle sa nám stal J. Makovský, ktorý bol okresným veliteľ Hlinkovej gardy v Kremnici. Zúčastnil sa vojny uja s Nemcami pred Blážkou sa Červenou armádou).

Posledný kúsok sa s menom Štátny strážime v materiáloch z roku 1947. Okresný národný výbor (ONV) rokovával 10. 1. 1947 o žiadosti S. Štátného na vznik národnej správy jeho podnikov, ktoré boli uvedené ONV 13. 10. 1945. Štátny žiadal vrátiť tovar do jeho vlastníctva

podľa zákona zo 16. mája 1946 č. 128, ktorý v §9 hovoril o uplatňovaní nároku proti národnej správe. Treba povedať, že oprávnené, veď kto najlepšie rozumel riadeniu podniku ako jeho majiteľ? Nárok na vrátenie majetku podľa § 24 dekretu predchádzajúcej republiky z roku 1945 sa však dal uplatniť na síde až potom keď orgán to zavedie národnú správu (v našom prípade ONV) odmietol žiadosť o vrátenie majetku. Štátného žiadosti o vrátenie fabriky na kachle ONV nevyhovelo, ale súhlasilo s vymenovaním pána Štátného za národného správcu (tento súhlas nebol darg darg či zistíte sympatie k nemenuvaniu, predchádzalo tomu zisťovanie spoľahlivosti S. Štátného v čase republiky. 28. januára 1946 mu ONV schválilo osvedčenie o národnej, štátnej a ľudovo demokratickej spoľahlivosti, spoľahlivost' bola zisťovaná demokraticke predtým, že sa išli za Nemcami? S. Štátny si však svoj nárok mal uplatniť na okresnom súde v Kremnici. Ak by súd rozhodol v jeho prospech, rozhodnutie sa malo doručiť na ONV a to by predložilo Povoleniu priemyslu, lebo len ono bolo v tom čase kompetentné zrušiť akoby zvrátenú národnú správu.

O tom, či napokon pán Štátny vybral svoj boj so štátnou byrokraciou a dosiahol spravodlivosť, sa nám zatiaľ nepodarilo získať presné informácie. V tejto veci by nás vedeli pomôcť niektorí starí Kremničania, ktorí si na to obdobe ešte pamätajú. O ďalšom osude tovare na kachle sa dá predpokladať, že aj ak bol pán Štátny vymenovaný za národného správcu, po 1948 bola jeho fabrika zničená a na opät' prišiel o svoj majetok. Aký bol jeho ďalší osud? Podľa istého podnikáča Romana Vykysalého z Kremnice pravdepodobne po roku 1948 emigroval do USA. Z rozprávania R. Vykysalého sme sa dozvedeli, že S. Štátny bol internovaný v koncentračnom tábore, z ktorého sa mu podarilo újsť - robil na pile, kde sa schovával medzi dosky naložené na nákladnom voziku. Nemci píchali medzi dosky svojimi uja a ho prišiel trafiť, nesmel sa ozvať. Štátny údajne robil konkurenciu štátnickým Zacharovským fajkám. Jedem z jeho učtov prišiel na nápad označovať Kremnica na fajkách Chemnitz, aby sa to podobalo na Schenitz (B. Štátnica) a ľudia kupovali ich fajky rovnako dobre ako štátnické.

Jozef Rynik
(historik, Melbourne - Austrália)

The story of the pipe and tile stove factory of the entrepreneurial family Štátny in Kremnica

In the first half of the 20th century, Kremnica was a town full of small family industrial businesses. One of most successful was the pipe and tile stove factory of the entrepreneurial family Štátny. This factory was established in 1849 and soon started growing and spreading its trading activities not only all over the Austro-Hungarian Empire and Europe but also abroad to the USA.

During the interwar period, the factory was still in the hands of the Štátny family but its growth was stopped by the Great Depression.

Due to the Jewish origin of the Štátny family during the Second World War, the factory was boycotted by the Slovak supporters of fascism, J. Makovský.

After the war, the original owner Štátny fought to take back his factory.

We do not have direct evidence of how his fight ended but we assume that with the beginning of the communist regime in Slovakia the existence of private factories ended and it was acquired by the state.



Fenómén konfliktu v kremnických dejinách

Dejiny každej lokality sú bohaté na rozmanité konfliktné situácie. Je celkom prirodzené, že vzájomné spoľahlivosti ľudí má svoje svete i tienisté stránky. Ľudia sa navzájom vyhľadávali, pretože potrebujú pomoc pri riešení každodenných životných situácií. Rovnako dôležité je aj ich citový napätie. Každý človek má však svoje predstavy o živote. Putuje životom za ideálmi a cieľmi, ktoré si predstaval spísiť. Tým jednoduché schéma je základnou živnou pôdou pre vznik vzájomných medziľudských konfliktov, či už medzi jednotlivcami alebo ich skupinami. Existuje viacero typov konfliktu, pričom základným spoločenským v ohrození ďalšej existencie jedinca žijúceho v kolektíve, či už svojou úlohou darg človek v spoločnosti preceňuje, alebo nie. Niektoré konflikty sú otvorené, iné prebiehajú skryté. Základom konfliktu sa za "východisk" okolností môže stať - spoločnosť alebo nepriateľ - pocit krivdy. Niektoré správy sa vedúce so všetkým nasadením a vervou, ťakajú za zvrátenia základných, materiálnych alebo duchovných, hodnôt toho-ktorého človeka. Iné môžu mať mierny príchod a i neupraté zadržovanie či dobrá vôľa druhej strany ich môže ukončiť. Stránka poznáme celú škálu konfliktných situácií - od tých nejednoduchých (premeniacich napríklad s jednoduchosťou pocitu opomenutia) až po tie najjednoduchšie. Si ich jednotlivými typmi sa stretávame prirodzene aj v Kremnici. Preskúame sa teda spolu v čase a pome sa nezávisle trochu poznať a povídať.

Spor o kory

Konferentné situácie nevznikli v minulosti len medzi mešťanmi, ale napríklad i medzi mestami a feudálmi. V roku 1578 vznikol medzi mestom Kremnica a zvolenskými kráľovským hradným panstvom spor o hranice ich majetkov pri obci Bani. Poddaní mesta, ako i hradného panstva paskali dobytka na tých záležiach, pozemkoch. Zvolenský kapitán Juraj Burbanč preto navrhol, aby sa voľa vymeral vzájomne hranice. V ich blízkosti ležal i salát, ktorý už dávnejšie postavili zvolenski starostovia. Kapitán Burbanč požiadaval kremnického richtára Michala Wengera, okrem iného, aby v prípade, ak by sa hranice nedali dohodnúť, Kremnicu tak odmietol újsť. Odovzdával sa pritom na kráľovské mandáty, v ktorých sa zakazovalo písať komakoľvek kory v kremnických lesoch, pretože tie ničili obryšmiarim veľké stromy. Kremnici aj jej bankšm dielam tak vznikali pre nedostatok dreva veľké problémy. Na tieto popierali, rovnako ako aj akúkoľvek, že by Kremnici spobilili jeho fadu vytyniam stromov nejaké škody. Chcel dosiahnuť, aby panovník zriadil zvláštnu rozhodovaciu komisiu. Kremnický richtár to pozvaloval za zbytočné, pretože zriadenie takej komisie i vymetanie hranice by stálo veľa peňazí, a pretože prítomnosti oboch strán june stanovujú kráľovské priviligiá a kráľovský bankšm poriadok. Vec bola so strany Kremnice ukončená konstatovaním, že sporné stromy by sa mali voči sebe správiť priateľsky ako dobrí susedi.

Openutosť kňazi

Počas nadväzujúcej fady Františka Lotinského v stredoslovenských bankšm mestách v roku 1751 bol jednotlivým úradníkom, hodnostárom a hošom rozvádzané zlaté a strieborné pamätne medaily. Privráť cirva v Kremnici 8. júna prišiel aj 17 kňaz z okolia mesta a 24 tušíň františkánmi msti. Na ich čele bol kremnický farár v opšte z Alameda Michal Káviavský, ktorý oboere privráť panovníka pred komorským domom (mincovňou) kritiku latinskou rečou. Za svoj hľad oddanosť a vernosť Františkovi Lotinskému očakávali kňazi aj nejaký konkrétny symbolický prejav cisárskej priaze. Keďže mnohí z aktívov

privrátnych dostali pamätne medaily, predpokladali, že budú nimi odmenení aj oni. K tomu však nedošlo. Preto požiadali farár Káviavský 22. júna 1751 Hlavného komorského grófa v Banskej Štátnici o vnovenie niekoľkých pamätných medailí pre spomenutých vtedajších duchovných, ako i pre svoju osobu. Medaily im mali na veľkosť pripomínať tak veľkú úslužu, akou bola návšteva panovníka v Kremnici. Po jednom zo strieborných javzov kremnického mincovne dostal Káviavský zo Štátnice odkaz, že má zostaviť menovcov duchovných žiadajúcich o medaily. Listom z 9. júla oznámil bankšmnickému komorský gróf Igaz Kempf kremnickému farárovi, že sa má postarať o prezenovanie 62 medailí, a to tak, aby juna pripada 1 zlatá medaila a 6 strieborných (1 najväčšia, 1 prostredná a 4 malej veľkosti), kňazovi - vicechudobníkovi veľká, stredná a dve male strieborné, ostatným 17 kňazom po jednej strednej striebornej a po dve male strieborné. Na záver len dodáme, že podobných prípadov bolo po skončení cisárskej návštevy viac. O medaili ako prestizne darg bol veľký záujem.

Friedrich Strakoska



Friedrich Strakoska, 1864 (múzeum)

Delecie zajaca, kremnický strelcový terč, 1864 (múzeum)

Doklady kremnický mincovnár

Od roku 1748 bol mincovnárjom (najvyšším úradníkom) kremnického mincovne Igaz Kramer. Zo súpisu zamestnancov mincovne zo 4. februára roku 1769 sa o ňom dozvieme niekoľko zaujímavých podrobností. Bol katolíckeho vierovyznania, a to po celý život. Aktívne sa ku katolíckej cirkvi hlásil aj v čase vylúčenia z nadväznosti sje. V mladosti získal akadémické vzdelanie - absolvoval štúdiá rétoriky. Začínal ako písať pri platomber úrade kráľovnej Eleonory, tam strávil 7 rokov. Potom bol 9 rokov pri hlavnom mincovnom úrade vo Viedni. 7 rokov ako písať a dva roky ako vradjan (vedúci výroby). Neskôr pôsobil 11 rokov ako vradjan a krajinský úradník vo Vratislavi, z vlastnej iniciatívy sa tam stal napokon mincovnárjom, ďalšie 3 roky bol vradjanom a kontrolúrom v Štátnskom Hrade a 2 roky mincovnárjom v Prahe. Potom presídlil do Kremnice, kde bol v roku 1769 už 21. rok mincovnárjom. Jeho ročný plat v Kremnici bol pekyňich 1425 zlatých, okrem toho využíval zaraba byť v komorskom dvore (mincovni). V uvedenom roku bol už vdovcom a mal ftyri deti - 1 slabodrža 2-ročnú dcéru, 13-ročného syna, dvoráckeho koncipista vo Viedni a 18- a 16-ročného mladšera. Ich bol nešťastne nezapaorení a žiadali v tom čase "všetky potrebné výady" na katolíckej akadémii v Gumpoldore. Igaz Kramer disponoval aj

šľachtický titulom, konkrétne predikátom von Münzburg. V októbri roku 1765 sa naňho obrátila listom kremnická mestská rada. V zhlaví ho však neoslovila šľachtickým titulom, čo bolo dôvodom aby im mimojazyk Kramer list bez vyhlásenia vrátil. Aké boli vzťahy medzi Ignašom Kramcom a kremnickým magistrátom zatiaľ nevieme presne špecifikovať, nepoužitie šľachtického titulu v oslovení zo strany mesta bolo však rozhodne v očiach "starého barcovníka" v kráľovských službách Ignaša Kramera náhrbníkom jeho dôstojnosti.

Posmešný opitý obraz

10. apríla roku 1791 si obrátil na kremnickú mestskú radu so sťažnosťou tamojší lekárnik Adalbert Gaube. Príčina bola pikantná. Niekoľko vyvesil na námestí na prameni obrázok s optikou blávu a napísal naň jeho meno. Zneuctený lekárnik žiadal na základe predložených dokladov o bezodkladné prerušenie laury a okamžité odstránenie posmešného obrazu. Vyšetrením zistenosti bol poverený notár František Fuchs. Nie je zjorné, aké dôvody viedli niekoho k interesantnému útoku na Gaubeho, do konfliktu sa však dostal kremnický lekárnik aj v nasledujúcom roku. Jeho dôvodom bola obava z konkurencie. 1. júna 1792 Adalbert Gaube požiadal magistrát, aby nevyhovel žiadosti Daniela Kisselingera o zriadenie lekárne v meste. Obrátil sa proti slovnému útoku zo strany Juraja Freisenisa a Ignaša Bukwitzkého, že za jeho odporom proti druhej kremnický lekárnik je záviť a nevidiať a navrhlo vypočuť si mienku viacerých osov v danej veci. Mesto napokon zriadenie lekárne povolilo, keďže podľa jej mienky sa v meste mohlo uživiť dve lekárne. Povolenie malo podporiť kvalitní distribúci liečebných prostriedkov za nižšiu cenu.



Bitka troch vojakov, strelceý terč z Kremnice, 2. pol. 19. stor. (kremnický múzeum)

Ostrážni minciarski robotníci

O tom, že v zamestnaní si vždy treba dávať pozor na ostrážnych kolegov sa v roku 1799 presvedčil aj Valentin Lichtner, razúš minci kremnický mincovne a obyvateľ Kopernice. 18. decembra uvedeného roku si totiž všimol minciarski robotníci Anton Plachner a Ján Szansky, že si Lichtner pri odberaní minci z raziaceho stroja zasmal jeden strieborný 12-graciár do sáky svojej účiny. Pri kontrolnom vážení várky (o váhe 100 hrievien) sa zistilo, že naozaj jedna minca chýba. Načo Plachner a Szansky vyratili Valentinu Lichtnera, aby si vyzul účinu. Ten tak napokon učinil a vybral pred zrútkami ostatných mincu z účiny, vzápätí ju

odhodil od seba. Reakcia aparátu mincovne bola jednoznačná. Na prípad sa malo putrične poukazať a vinník sa mal exemplárne potrestať. Na margu uvedenej kúzy treba uviesť, že v sprevetovaní dochádzalo v kremnických mincovni iba príležitostne, pretože jej zamestnanci bývali pomerne slušne sociálne zabezpečení, a preto voči svojmu zamestnávateľovi lojalnejší.

Rozdrúrený hajdúch

22. júna 1765 došlo na Siglisbergu (táto lokalita je dnes s Vynásťou spojená v obci Štiavnické Bane) nad Bankou Štiavnicou k hrubému porušeniu disciplíny zo strany kremnického minciarskeho hajdúcha Ernsta. Ako ozbrojenec správdzár konvoj povozov so zásilkou určenou do Viedne. Pri majeri na Siglisberg odmietol Ernst na príkaz bankého príkatskara Reichmanna, ktorý sa tamojši kolega kráľovský strážny hajdúch, naložiť na jeden z vozov určenej základ. Vzápätí sa ruchovoš na znameného hajdúka. Keď si to všimol banký rada Roddersstall (vysokopostavený predstaviteľ Hlavného komorskopráfskeho úradu v Bankej Štiavnici), nariadil tamojšiemu hajdúchovi, aby na spomenutý náklad. Zároveň mu prikázal, aby ruchovoš kremnického hajdúcha odviezol do sídla hajdúchov (hajdúcken-Stube) a tam ho potrestal niekoľkými údernými palicou. Keď to začal hajdúch Ernst, po madsrsky začal nadávať Roddersstallovi, šiel dokonca po ňom a vyhlásil, že by chcel všídiť toho, kto by si ho trúfnil napadnúť. Pri tom neustále hrešil a kľal. Napokon zoskočil z voza, vytiahol šabru a postavil sa do strehu. Vzápätí ušiel. Banký rada Roddersstall zveril konvoj striebornému hajdúkovi z zadeli ku konvoju povozu hajdúcha bankého závodu na Vinschichte. Keďže bol predpoklad, že hajdúch Ernst dôjde do Pukanca, mal sa tamojší banký majster Klein postarať o jeho odsokotovanie do Bankej Štiavnice. 2. augusta 1765 nariadil bankohziavnický Hlavný komorskopráfský úrad kremnický mincovne, aby uvznala hajdúcha Ernsta, ak sa dostavi do Kremnice. A to preto, že taká previnenia, akého sa dopustil kremnický hajdúch, nesmú zostať, obviňovať pri sprevádzaní konvojov, nepotrestaný. V prípade, že by ho neoobviň v Kremnici, mal získať aspoň informácie o jeho pohybe a oznámiť ich komorskopráfskemu úradu. Ernst bol napokon doľapaný a odvedený do Bankej Štiavnice, kde o jeho osude rozhodol banký súd (Inquisition). 26. augusta oznámil Hlavný komorskopráfský úrad v Bankej Štiavnici mincovni svoje rozhodnutie v uvedenej záležitosti. Keďže bol hajdúch Ernst pri vyšetrení janne suverénny strieborným hajdúkom zo spáchania zločinu, mal byť napriek svojej túlosti potrestaný. Aby sa podobného činu nedopusťil ani kráľovský služobník, mala kremnická mincovňa okamžite dovyňého hajdúcha prepustiť z hajdúckej služby. Ernst nedostal sice zálie, no prišiel o svoj hajdúcky munštr, ktorý musel vrátiť svojmu bývalému chlebovárovi.

Daniel Kúnička
(historik, Kremnica)

Phänomen des Konfliktes in der Kremnitzer Geschichte

Die Geschichte von jeder Lokaltät ist reich an verschiedenen Konfliktuationen. Es ist ganz natürlich, dass das gegenwärtige Zusammenleben der Menschen seine Lichter und Schattenseiten hat. Die bunte Skale von der Konfliktuationen existiert, von kleinen bis hin zu großen. Wir finden sie auch in der Kremnitzer Geschichte. Zum Beispiel im Jahre 1578 entstand der Streit zwischen der Stadt und der Zvolner Herrschaft um die Grenze beim Dorf Badin. Kremnica berief sich im Streit auf die königlichen Mandate, die allen die Ziegen in den Kremnitzer Wälder verbieten, da sie die jungen Bäume für ihre verbrennen vernichten. Darum entstanden den Kremnitzer Bergwerke die großen Schäden. Der Streit war endlich verglichen.



Údvietlet Kúrmöccbányáról

Údvietlet Kúrmöccbányáról a tóval
St. Stephan-Fortung Auszugsweg mit dem Teich

Údvietlet Kúrmöccbányáról a tóval
St. Stephan-Fortung Auszugsweg mit dem Teich

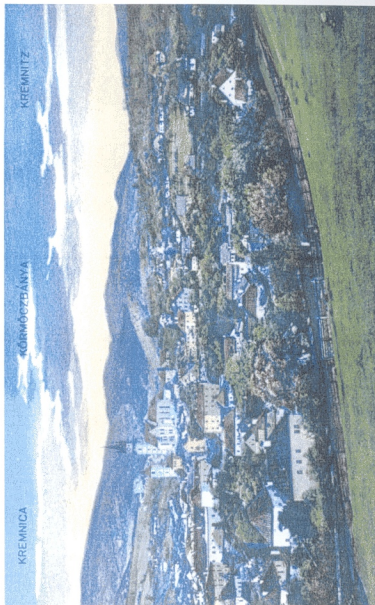


Údvietlet Kúrmöccbányáról a tóval
St. Stephan-Fortung Auszugsweg mit dem Teich

Dva pohľady na výletné miesto na Rembise, pohľadnice zo začiatku 20. storočia

Kremnický rumaj

4/ Vydáva občianske združenie ŠOS Kremnica, ktoré je dobrovoľnou neziskovou organizáciou venujúcou sa histórii a pamiatkam mesta Kremnice a jeho okolia, IČO: 37823671. Registrácie číslo časopisu: 00 SK OMT 3/2002, E3 adresa redakcie: Štefánikovo nám. 11/21, 967 01 Kremnica, tel: 045/6790317, e-mail: daniel.kunic@sk, stránka: www.kremnica.sk, náklad 250 ks, na vydávanie časopisu sa vzhľadom ustanovenia autorského práva, legálne šírenie informácií uvedených v časopise sa odporúča Ak máte záujem finančne prispieť na ďalšie číslo časopisu, môžete tak urobiť na adrese redakcie alebo v maletnom kremnickom medzibáni, kde sa nachádza poštovňa VÚB - číslo náhno účtu je 1481324851/0200. Na titulnej strane je reproduktovaný obraz Vojtecha Anguľa Hornu brána v Kremnici z roku 1925, za možnosť jeho použitia ďakujeme NBS - Múzeu menci a medail v Kremnici. Za obsah a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú jednotliví autori. Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.



K Celkový pohľad na Kremnicu, zvrchovaná pohľadnica, cca 20. roky 20. storočia

kremnický rumaj

historicko-spoločenský občasník
Die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift
vydáva združenie SOS Kremnica

ročník III. číslo 2
júl 2004



Horná brána v Kremnici, zbúraná bola v roku 1872



rumaj

malý nezbedný kríkľuň, ktorý túži vedieť o minulosti viac a viac
kleiner ausgelassener, unbequemer Krakeeler, der Verlangen nach der Geschichte hat